

**5-6 YAŞ ÇOCUKLARININ ZİHİN KURAMI BECERİLERİ VE
PROBLEM DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ**

Zeyneb Arıkan

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MART, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Zeyneb

Soyadı: Arıkan

Bölümü: Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: 5-6 Yaş Çocuklarının Zihin Kuramı Becerileri ve Problem Davranışlarının İncelenmesi

İngilizce Adı: The Investigation of 5-6 Years Old Children's Theory of Mind Skills and Problem Behaviors

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Zeyneb Arıkan

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Zeyneb Başak tarafından hazırlanan ‘5-6 Yaş Çocuklarının Zihin Kuramı Becerileri ve Problem Davranışlarının İncelenmesi’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysel Tüfekci Akcan

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Müge Şen

Üye: Prof. Dr. İlkey Ulutaş

Tez Savunma Tarihi: 05.02.2020

Bu tezin Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Aileme

TEŞEKKÜR

Sevgi ve güvenleri ile beni her zaman sarmalayan, eğitim hayatımdaki en büyük destekçilerim annem Leyla BAŞAK'a ve babam Hüseyin BAŞAK'a; manevi destekleri için tüm BAŞAK ve ARIKAN aile üyelerime sonsuz teşekkür ederim.

Tez sürecimde beni motive eden, hayatımı kolaylaştıran ve sevgisi ile varlığını her daim hissettiğim kıymetli eşim Yasir ARIKAN'a ve doğumu ile bana uğur getiren canım oğluma tüm kalbimle teşekkür ederim.

Samimiyeti ve güler yüzü ile bana her konuda destek ve rehber olan saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aysel TÜFEKÇİ AKCAN'a içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırmama katkılarından dolayı Araş. Gör. Seyhan SARITAŞ AKYOL'a teşekkür ederim. Araştırmama sundukları değerli katkılarından ötürü jüri üyeleri sayın Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Müge ŞEN hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın veri toplama sürecine katılımları ile anlam katan tüm çocuklara ve ebeveynlerine, desteklerini sunan sınıf öğretmenlerine ve okul müdürlerine teşekkürlerimi iletirim.

Zeyneb ARIKAN

5-6 YAŞ ÇOCUKLARININ ZİHİN KURAMI BECERİLERİ VE PROBLEM DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Zeyneb Arıkan

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MART, 2020

ÖZ

Bu araştırma, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocukların zihin kuramı becerileri ve problem davranışlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma betimsel tarama modelindedir. Araştırmanın örneklemini 2019-2020 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar ilçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ana sınıflarına devam eden 230 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Araştırmanın verileri ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘Zihin Kuramı Ölçeği’ ve ‘Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’ kullanılarak elde edilmiştir. Çocukların Zihin Kuramı Ölçeği’den aldıkları puanların, çocukların cinsiyeti ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği; doğum sırası, kardeş sayısı, anne ve baba yaşı, anne ve baba öğrenim düzeyi, annenin çalışma durumu değişkenlerine göre ise anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nden alınan puanlar incelendiğinde, tüm alt boyutlarda ve toplam puanda çocukların cinsiyetine ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık görülmüştür. Çocukların doğum sırası değişkeni isyankar davranış ve sosyal kaygı alt boyutlarında, kardeş sayısı isyankar davranış alt boyutunda, anne öğrenim düzeyi değişkeni sosyal kaygı alt boyutu ve toplam puan üzerinde, baba öğrenim düzeyi değişkeni uyumsuzluk alt boyutu ve toplam puan üzerinde anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bununla birlikte anne ve babanın yaşı ile annenin

Çalışma durumu çocukların problem davranış gösterme puanları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Çocukların Zihin Kuramı leği'nden aldıkları toplam puan ile ocuk Davranışlarını Değerlendirme leği'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul ncesi Eğitim, Zihin Kuramı, Problem Davranış, 5-6 Yaş ocuklar

Sayfa Adedi: 102

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysel TÜFEKCİ AKCAN

**THE INVESTIGATION OF 5-6 YEARS OLD CHILDREN’S
THEORY OF MIND SKILLS AND PROBLEM BEHAVIORS
(M.S Thesis)**

Zeyneb Arıkan

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

March, 2020

ABSTRACT

This study was conducted to investigate the theory of mind skills of 5-6 years old children who attend preschool and the level of demonstrating problem behaviors. The research was designed in descriptive screening model. The research sample was compared of 230 children and their parents, attending preschools which are affiliated to Pursaklar District National Education Directorate in Ankara in the 2019-2020 academic year. The research data were collected by “Personal Information Form”, “Theory of Mind Scale” and “Behavior Evaluation Scale for Children”. According to the analysis of children’s scores on the Theory of Mind Scale; the results showed that the scores vary by birth order, number of siblings, parental age, level of education of parents and working status of mothers, but do not vary by children’s gender and monthly household income. When the scores of the Behavior Evaluation Scale for Children were examined by the variables, children’s gender and monthly household income showed a significant difference on all the sub scales and total score. A significant difference was observed on children’s birth order in rebellious behavior

and social anxiety sub scales; the number of siblings in rebellious behavior sub scale; the level of education of mothers in social anxiety scale and total score; the level of education of fathers in disharmony scale and total score. However, the age of parents and the working status of the mothers did not show a significant difference on children's scores, demonstrating problem behaviors. In addition, no significant was found the relationship between the scores of the Theory of Mind Scale and Behavior Evaluation Scale for Children was examined.

Key Words: Preschool Education, Theory of Mind, Problem Behaviors, 5-6 Years Old Children

Page Number: 102

Supervisor: Assist Prof. Aysel TÜFEKCİ AKCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Önemi.....	3
Araştırmanın Amacı	4
Varsayımlar	5
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
Zihin Kuramı.....	7
Zihin Kuramının Tanımı.....	7
Zihin Kuramını Açıklayan Kuramlar.....	9
Kuram Kuramı	9

<i>Simülasyon Kuramı</i>	9
<i>Modül Kuramı</i>	10
Erken Çocuklukta Zihin Kuramının Gelişimi	10
<i>Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş):</i>	11
<i>Okul Öncesi Dönem (3-6 Yaş):</i>	12
Zihin Kuramını Etkileyen Faktörler	13
Çocuklarda Zihin Kuramı Becerilerinin Yetersizliği	14
Zihin Kuramı ile İlişkili Kavramlar	14
<i>Zihin Kuramı ve Sembolik Oyun</i>	14
<i>Zihin Kuramı ve Ortak Dikkat</i>	15
<i>Zihin Kuramı ve Yürütücü İşlevler</i>	15
Zihin Kuramı Becerilerinin Ölçülmesi	16
Problem Davranışlar	18
Okul Öncesi Dönemde Görülen Problem Davranışlar	19
<i>Saldırganlık ve Öfke</i>	19
<i>Aşırı Hareketlilik ve Dikkatsizlik</i>	21
<i>Endişe ve Kaygı</i>	22
Okul Öncesi Dönemde Görülen Problem Davranışlara Neden Olan Faktörler ..	23
Problem Davranışların Ölçülmesi	24
BÖLÜM III	26
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	26
Zihin Kuramı ile İlgili Araştırmalar	26
Problem Davranışlar ile İlgili Araştırmalar	30
BÖLÜM IV	34
YÖNTEM	34
Araştırmanın Modeli	34
Araştırmanın Çalışma Grubu	34

Veri Toplama Araçları	36
<i>Kişisel Bilgi Formu</i>	<i>36</i>
<i>Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği</i>	<i>37</i>
<i>Zihin Kuramı Ölçeği</i>	<i>38</i>
Verilerin Toplanması.....	39
Verilerin Analizi.....	39
BÖLÜM V.....	42
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	42
Çocukların Zihin Kuramı Becerilerine İlişkin Bulgular.....	42
Çocukların Problem Davranış Gösterme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	50
BÖLÜM VI.....	68
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
Sonuç	68
Öneriler	70
Uygulamaya Yönelik Öneriler	70
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	70
KAYNAKLAR	72
EKLER.....	81
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	82
Ek 2. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	83
Ek 3. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni	84
Ek 4. Zihin Kuramı Ölçeği.....	85
Ek 5. Zihin Kuramı Ölçeği Kullanım İzni.....	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocukların ve Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	28
Tablo 2. Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Normallğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	40
Tablo 3. Çocukların Zihin Kuramı Ölçeğı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçlar.....	4
2	
Tablo 4. Çocukların Cinsiyetine Göre Zihin Kuramı Puanlarına Mann-Whitney U Testi Sonuçları	43
Tablo 5. Çocukların Doğum Sırasına Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	43
Tablo 6. Çocukların Kardeş Sayısına Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	44
Tablo 7. Annelerin Yaşına Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	45
Tablo 8. Babaların Yaşına Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	46
Tablo 9. Annelerin Öğrenim Düzeyine Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	47
Tablo 10. Babaların Öğrenim Düzeyine Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	48

Tablo 11. <i>Annelerin Çalışma Durumuna Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	49
Tablo 12. <i>Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Zihin Kuramı Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları</i>	49
Tablo 13. <i>Çocukların İstenmeyen Davranış Gösterme Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları</i>	51
Tablo 14. <i>Çocukların Cinsiyetine Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	52
Tablo 15. <i>Çocukların Doğum Sıralarına Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları</i>	54
Tablo 16. <i>Çocukların Kardeş Sayısına Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları</i>	56
Tablo 17. <i>Annelerin Yaşına Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	57
Tablo 18. <i>Babanın Yaşına Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	59
Tablo 19. <i>Anne Öğrenim Düzeyine Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	60
Tablo 20. <i>Anne Öğrenim Düzeyine Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları</i>	61
Tablo 21. <i>Baba Öğrenim Düzeyine Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	62
Tablo 22. <i>Anne Çalışma Durumuna Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	64
Tablo 23. <i>Ailenin Gelir Düzeyine Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Durumları Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları</i>	65
Tablo 24. <i>Çocukların İstenmeyen Davranış Gösterme Puanları ile Zihin Kuramı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	67

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Zihin kuramı, insanların birbirinin düşüncelerini anlamasında, yorumlamasında ve davranışlarını belirlemesinde önemli bir yere sahiptir (Wellman ve Liu, 2004). Çocukların gelişiminde bir basamak olan zihin kuramının kazanılması, son yıllarda oldukça merak uyandırmış ve çalışmalara konu olmuştur.

Zihin okuma olarak da tabir edilen zihin kuramı, diğer insanların düşünce, istek gibi zihinsel durumlarını anlayabilme ve bu durumları kullanarak onların davranışlarını sezebilme; her insanda zihinsel durumların farklı olabileceğini anlama becerisi olarak tanımlanmıştır (Aydın, 2015; Sarı, 2014; Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005). Kişiler bu beceriyi kullanıp, karşısındakinin niyet ve isteklerini tahmin ederken zihnin kendisini değil, davranışları referans olarak alırlar (Küçük, 2018). Çocuklarda 3-5 yaş arasında önemli gelişme gösteren zihin kuramı becerileri, sosyal ilişkilerde çocuğun zihinsel durumlar ile davranışlar arasında doğru bağlantılar kurmasına yardımcı olur (Etel ve Yağmurlu, 2015). Sosyal bir varlık olan insan, hayatı anlamlandırmak, çevresindeki insanları anlamak için zihnini kullanmaktadır. Çocuklar büyüdükçe kendilerinin ve diğer insanların davranışlarının aslında zihinsel durumlarının bir sonucu olduğunu keşfetmeye başlarlar (Wellman, 2012). Zihin becerileri geliştikçe çocuklar, gerçeğe düşüncenin, inançlar ile doğruların, hayal ve gerçeğin farklı olduğunu ve kişiden kişiye değişebileceğini anlarlar (Keskin, 2007).

Zihin kuramı becerilerinin kazanımı, araştırmacılar tarafından farklı sebeplere dayandırılmıştır. Kimi araştırmacılar zihin kuramı becerilerinin nörolojik bir gelişme sonucu kazanıldığını savunurken (Wellman, Gopnik, Perner, Fodor) kimileri de empati yeteneği (Gordon, Heal) ile çocukların bu becerileri kazandıklarını söylemişlerdir (Ertuğrul Yaşar, 2016). Zihin kuramı becerilerinin kazanılmasında yaşanan bir eksiklik veya aksaklık sosyal hayatta çocukların zorluk yaşamasına sebep olmaktadır (Keskin, 2007; Tekin ve Girli, 2011). Zihin kuramı becerileri gelişen çocukların sosyal ilişkilerdeki yetenekleri ve sözel becerileri de gelişme gösterirken, bu becerileri zayıf olan çocukların bazı sosyal problemler yaşayabildikleri görülmektedir (Yağmurlu vd., 2005; Selçuk ve Yavuz, 2018). Zihin kuramı becerilerinin, çocuklarda dil gelişimi, ahlak gelişimi ve sosyal gelişim alanlarında önemli rol oynadığını açıklayan çalışmalar bulunmaktadır (Taş, 2017). Zihin kuramı becerileri gelişmiş çocuklar bir başkasının uyarısı gerekmeden karşısındaki kişiye yardım etme ve paylaşma gibi prososyal davranışlar sergilemektedirler (Akbulut, 2019; Aydın, 2015; Ertuğrul, 2011). Çocukların, okul öncesi dönem boyunca dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim gibi alanlardaki gelişimlere bağlı olarak problem davranışları azalmakta, prososyal davranışları artmaktadır (Etel ve Yağmurlu, 2015). Normal gelişim gösteren her birey, davranışlarının karşısındaki kişi tarafından nasıl karşılanacağını değerlendirmektedir. Bu değerlendirme bireyin yaşadığı çevreye uyumunu etkilemektedir. Yaşanılan çevredeki kurallara uyum gösterme ve buna göre davranış sergileme zihin kuramı becerilerinin yardımı ile olmaktadır. Çocuklar, okul öncesi yaşlarda zihni anlama konusunda artan bir beceri gösterirken, bu durum onların sosyal etkileşimlerine olumlu yansımaktadır (Jenkins ve Astington, 2000). Zihin kuramı becerilerinin kazanımı ile beraber gelişen dikkat becerisi, yeni bilgilerin organize edilmesi, kendini düzenleme becerisi ile çocuklar sosyal ilişkilerinde daha uyumlu ve sosyal ilişkileri sırasında yaşayacakları olumsuzluklara daha dirençli, düşünce ve isteklerini organize etmede daha başarılı olmaktadır (Hughes and Ensor, 2008). Sosyal becerileri gelişmiş çocuklar, zor zamanlarda bile duygularını doğru ifade etmekte, başkalarıyla olumlu ilişkilerini sürdürmektedirler.

Zihin kuramı becerilerine bağlı olarak sosyal becerileri gelişmeyen bireylerde ise sosyal uyum sorunları gözlenebilmektedir. Bu sosyal uyum sorunları çocuklarda davranış problemleri ile kendini göstermektedir. Çocukların akranları ile ilişkilerinde saldırgan davranış göstermelerinin sebebi çoğu zaman birbirlerinin zihni durumlarını yanlış anlamalarından kaynaklanmaktadır (Akbulut, 2019). Bu durum da zihin kuramı becerilerinin problem davranışlar üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Nitekim okul çağı

çocukları üzerinde yapılan araştırmalar çocukların akran zorbalığı gösterme ve kurallara karşı gelmede zayıf zihin kuramı becerilerine sahip olmalarının sebep olduğunu göstermiştir (Akbulut, 2019).

Bir davranışın problemli davranış olup olmadığı değerlendirilirken, davranışın hangi koşullarda sergilendiğine, toplumun değerlerine, içinde bulunulan zamana ve mekana, çocuğun bulunduğu gelişim dönemine, yaşına, davranışın sürekliliğine, çocuğun cinsiyetine dikkat etmek esastır (Meşeci, 2008). Bir yaş grubu için kabul edilmeyecek herhangi bir davranış, farklı bir yaş grubunda normal sayılabilmektedir. Okul öncesi yaş grubu çocuklarında sıklıkla saldırganlık, alay etme, zorbalık, kıskançlık, küfür, öfke, ağlama, vurma, atma, ısırma gibi şiddet içeren problem davranışlar görülmektedir (Yumuş, 2013). Güder, Alabay ve Güner (2018)'in çalışmasında, okul öncesi dönemde davranış problemi gösteren çocukların gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde de suç işlemeye daha yatkın olma, şiddet yanlılığı ve bunalımlı ruh haline sahip olma gibi özellikler taşıdıkları belirtilmiştir. Çocuklar, okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim alanında yoğun ilerleme göstermektedirler. İlgili alanyazın incelendiğinde, çocuklarda görülen prososyal davranışlar üzerinde zihin kuramı becerilerinin önemini belirten çalışmalara rastlanmaktadır (Akbulut, 2019; Aydın, 2015; Ertuğrul, 2011). Bundan hareketle araştırmada çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranış gösterme durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem, zihin kuramı becerilerinin gelişmeye başladığı ve bu becerilerin gelişiminin ölçülebildiği 4 yaş kapsadığı için son derece önemlidir (Aydın, 2015). Zihin kuramı becerilerinin okul öncesi dönem çocuklarının anlama, sosyal problem çözme (Güven, Ayvaz ve Göktaş, 2019), olumlu sosyal davranış geliştirme ve kendini düzenleme (Aydın, 2015; Gözün Kahraman, 2012, Yağmurlu vd., 2005), akran ilişkileri geliştirme (Gürleyik, 2018) becerileri üzerinde olumlu etkilerinin belirtildiği çalışmalar bulunmaktadır. Yurtdışı çalışmalarda da olumlu sosyal davranış ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara rastlanmaktadır (Capage ve Watson, 2010; Caputi, Lecce, Pagnin ve Banerjee, 2012; Imuta, Henry, Slaughter, Selçuk ve Ruffman, 2016). Buna dayanarak zihin kuramı becerilerinin, çocuklarda görülen problem davranışlar üzerinde de rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen problem davranışlar ile ilgili alın yazın incelendiğinde problem davranışların, problem davranışlarla başa çıkma ve önleme

stratejileri, sınıf yönetimi, ebeveyn tutumları ve öğretmen davranışları ile öğretmen yeterlilikleri, aile yapısı bağlamında incelendiği görülmüştür (Atıcı, 2003; Dursun, 2010; Güder vd., 2018; Meşeci, 2008; Öztürk ve Gangal, 2016; Seven, 2007; Yumuş, 2013). Ancak yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin problem davranışlar bağlamında incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların zihin kuramı becerilerinin ve problem davranış gösterme durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda araştırma kapsamında çocukların cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, ebeveynlerinin yaşı, öğrenim düzeyleri ve çalışma durumları ile ailenin gelir düzeyi değişkenleri de ele alınmıştır. Araştırmanın çocuklarda zihin kuramı becerileri ve problem davranışlara ışık tutacağı ve bu bağlamda çocukların zihin kuramı becerilerinin desteklenerek, problem davranışları önlemeye ve iyileştirmeye yarar sağlayabileceği konusunda alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerilerini ve problem davranışlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri çocukların;
 - a) Cinsiyeti
 - b) Doğum sırası
 - c) Kardeş sayısı
 - d) Anne yaşı
 - e) Baba yaşı
 - f) Anne öğrenim düzeyi
 - g) Baba öğrenim düzeyi
 - h) Anne çalışma durumu
 - ı) Ailenin aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların problem davranış gösterme durumları çocukların;

- a) Cinsiyeti
 - b) Doğum sırası
 - c) Kardeş sayısı
 - d) Anne yaşı
 - e) Baba yaşı
 - f) Anne öğrenim düzeyi
 - g) Baba öğrenim düzeyi
 - h) Anne çalışma durumu
 - ı) Ailenin aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranış gösterme durumları arasında bir ilişki var mıdır?

Varsayımlar

1. Çocukların zihin kuramı becerilerini ölçmek amacıyla uygulanan ölçme aracına verdikleri cevapların çocukların gerçek durumlarını yansıttığı varsayılmaktadır.
2. Ebeveynlerin, çocukların gösterdiği problem davranışları ölçmek amacıyla uygulanan ölçme aracına doğru ve samimi cevap verdikleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma 2019-2020 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi anaokullarına devam eden 5-6 yaş tipik gelişim gösteren 230 çocuk ve ebeveynleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma sonuçları; Zihin Kuramı Ölçeği ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Zihin Kuramı: Zihin kuramı, her insanın farklı zihni durumlara sahip olduğunu bilme, farklı zihinsel durumları yorumlayarak zihinsel temsiller elde edebilme becerisi olup, insana özgü üst bilişsel bir işlevdir (Güven vd., 2019).

Zihin Kuramı Becerileri: Başkalarının zihnindeki düşünce ve istekleri imgeleme becerisidir. Zihin kuramı becerileri gelişmiş çocuklar, gerçeğin değişmez olduğunu fakat, gerçeğin herkesin zihninde farklı şekillerde temsil edildiğini bilirler (Yağmurlu vd., 2005).

Problem Davranışlar: Bireyleri bulundukları ortamdan soyutlayan, ortama uyumunu zorlaştıran, kendisine ya da başkalarına zarar veren davranışlardır (Kanlıkılıçer, 2005).

Bu araştırmada problem davranışlar kapsamında saldırganlık, öfkeli olma, kaygılı olma, zayıf iletişim becerilerine sahip olma, ağlamaklı olma ve inatlaşma davranışları temel alınmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Zihin Kuramı

Zihin Kuramının Tanımı

Zihin kuramı kavramı ilk kez Premack ve Woodruff (1978) tarafından kullanılmıştır (Kontaş, 2015, s. 15). Premack ve Woodruff, şempanzeler üzerinde yaptıkları araştırmalar neticesinde şempanzelerin zihin kuramı becerilerine sahip olduklarını ortaya çıkarmışlardır. Araştırmada şempanzelere farklı problem durumları ile baş etmeye çalışan bir insan videosu izletilmiştir. Videonun sonunda şempanzelere, içerisinde bu problem durumların çözümlerinin de olduğu farklı fotoğraflar gösterilmiştir. Şempanzeler fotoğraflar arasından problemlerin çözümünün olduğu fotoğrafları seçmişlerdir. Şempanzelerin insan davranışını tahmin ettikleri bu seçim, Premack ve Woodruff’u şempanzelerde zihin kuramı becerisi olduğu sonucuna ulaştırmıştır (Erden, 2014). Premack ve Woodruff’a göre şempanzeler doğru fotoğrafı seçerken insanın neyi amaçladığını ve istediğini anlamış, çözüm için doğru davranışı bilmiştir. Amaç, niyet, istek gibi zihinsel durumları öngörerek bir çıkarımda bulunmuşlardır (Ertuğrul, 2011). Bu araştırmadan yola çıkarak, Premack ve Woodruff zihin kuramını “diğer insanların isteklerini, inançlarını ve niyetlerini anlama becerisi” olarak tanımlamıştır. Bu tanım daha sonra Baron-Cohen ve Swettenham tarafından geliştirilmiştir (Sarı, 2014, s. 6). Günümüzde zihin kuramını açıklamada ve kuramın anlaşılmasında önemli bir yere sahip olan Baron-Cohen ve Swettenham, zihin kuramının çok yönlü bir beceri olduğunu savunmuşlardır. Baron-Cohen ve Swettenham, zihin kuramı kapsamında 14 beceri olduğunu dile getirmişlerdir:

- Akli/fiziksel ayrımı yapma
- Zihnin işlevlerini anlama
- Görüntü-gerçeklik ayrımı yapma
- Yanlış inanç testlerinde başarı gösterme
- Görme bilmeye neden olur prensibini anlama
- Akli durumları içeren sözcükleri anlama
- Konuşmalarda akli durum içeren sözcükleri kullanma
- Sembolik oyun oynama
- Karmaşık duyguların nedenini anlama
- İstek ve düşünceleri anlama
- Bakış ve gözlerin kullanımı
- Bir hareketin bilmeden ya da bilinçli yapılıp yapılmadığını anlama
- Kandırmacaları anlama
- Mecazi ifadeleri anlama
- Konuşmada neden-sonuç ilişkisi kurma veya bunu anlama (Tekin ve Girli, 2011, s. 238-239).

Wellman ve Johnson’a göre çocukların zihinsel çıktılar (sanmak, hissetmek vb.) ile fiziki gerçekleri birbirinden ayırt edebilmeleri gerekmektedir (Ertuğrul, 2011, s. 5). Fiziki gerçekler, zihinsel çıktılar beslemektedir ancak zihinsel çıktılar ile her zaman eşleşmek zorunda değildir. Çocuğun aklındaki düşünce ve inanç ile gerçekteki durum birbirinden farklı olabilir. Çocukların bu ayrımı yapabilmeleri ve “zannetmek, düşünmek” gibi zihni kelimeleri kullanabilmeleri zihin kuramı becerilerinin varlığını göstermektedir (Ertuğrul, 2011).

Perner (1999)’e göre de zihin kuramı başkalarının ne düşündüğünü anlamak ve buna göre nasıl davranış sergileyeceğini tahmin etmektir (Taş, 2017). Bununla birlikte, zihin kuramı becerilerine sahip çocuklar davranışların her zaman isteklere bağlı ortaya çıkmadığını, inancın da davranışlara yön verdiğini bilmektedirler (Özen, 2011).

Alan yazında zihin kuramı terimini Leslie (1987) *zihinselleştirme*, Baron-Cohen (1995) *zihin okuma*, Singer (2008) *bilişsel bakış açısı alma* olarak farklı terimlerle isimlendirmişlerdir (Aydın, 2015; Gürleyik, 2018; Kahraman, 2012).

Zihin Kuramını Açıklayan Kuramlar

Çocuklarda zihin kuramı becerilerinin oluşmasında biyolojik etkenlerin mi yoksa çevresel etkenlerin mi etkili olduğunu açıklayan kuramlar bulunmaktadır. Aşağıda zihin kuramı kazanımının farklı temellerine dayanan bu kuramlara yer verilmiştir.

Kuram Kuramı

Adam Morton (1980) tarafından ortaya atılan Kuram Kuramı, çocuğun kuram oluşturabilecek bir zihinsel yapı ile doğduğunu, deneyimleri ile zihni durumlar ve fiziki durumlar arasındaki fark hakkında kuramlar oluşturmayı öğrendiğini savunmaktadır (Emek, 2018; Ertuğrul, 2011). Bu kurama göre, çocuklar doğuştan itibaren soyutlama yeteneğine sahiptir. Böylece, dünya hakkında soyutlama yaparak kuram oluşturabilmektedir. Çocuklar olayların sebeplerini açıklamak, öngörü geliştirmek için farklı alanlarda farklı kuramlar oluştururlar. Kuramlar oluşturan çocuk gözlemlediği durumlar ve yaşadığı deneyimler ile kuramlarını eşleştirir ve biriktirir. Eğer oluşturduğu bir kuram karşılaştığı durumları açıklamakta yetersiz kalırsa yeni bir kuram oluşturur. Oluşturulan yeni kuram eskinin düzeltilmiş hali ya da tümüyle yeni oluşturulmuş bir kuram olabilir (Ertuğrul Yaşar, 2016). Bu durum Piaget'nin denge kavramına benzemektedir (Altıntaş, 2014).

Kuram Kuramı'ndan faydalanan alanlardan biri de Zihin Kuramı'dır. Zihin Kuramı'nın önemli kuramcılarından Wellman, Gopnik ve Perner Zihin Kuramı'nı açıklamada Kuram Kuramı'ndan destek almışlardır. Bu kuramcılara göre, çocukların Zihin Kuramı'nı ölçen görevlerden geçmesi veya geçememesi, çocukların oluşturdukları kuramların farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Simülasyon Kuramı

Gordon ve Heal (1986) tarafından ortaya atılan simülasyon kuramı, çocukların başkalarının zihni durumlarını “onun yerinde olsam ne yapardım” düşüncesini esas alarak, kendi zihninde benzetim yapmasına dayanmaktadır. Simülasyon kuramcıları, çocuğun kendi kanılarını

oluşturduktan sonra kendisini başkasının yerine koyarak düşündüğünü ve bunun sonucunda karşısındakinin düşüncesini tahmin ettiğini savunmaktadırlar (Erden, 2014; Ertuğrul, 2011, Ertuğrul Yaşar, 2016). Deneyim kazanmanın önemli olduğu simülasyon kuramına göre, çocukların zihin kuramı becerilerini geliştirmekten daha önemli olan, onların simülasyon yeteneklerini geliştirmektir. Simülasyon kuramcıları, okul öncesi yaşta çocukların benmerkezci tutum geliştirmelerinden dolayı benzetimlerini de benmerkezci düşünce yapısıyla gerçekleştirdiklerini ve bu nedenle zihin kuramı görevlerinde başarı sağlayamadıklarını savunmaktadırlar. Bu kurama göre çocuklar deneyimleri ve yaşları arttıkça kendi zihinlerinin daha çok farkında olacak, kendilerini bir başkasının yerine koymada daha fazla uzmanlaşacak ve karşısındakinin zihnini tahmin etmede becerileri artacaktır (Altıntaş, 2014).

Modül Kuramı

Fodor'un (1983) öncülük ettiği, zihnin farklı bölümlerinin farklı modüllerden oluştuğunu savunan modül kuramcılarına göre, çocuklar doğuştan zihin kuramı becerileri ile doğmaktadırlar. Modül kuramcıları, zihin kuramı becerisinin gelişimini diğer kuramcılara göre daha nörolojik bir olay olarak ele almaktadırlar. Kuram kuramcılarının aksine modüler kuramcılar, çocukların kuram oluşturmadıklarını, zihinlerinde modüller ile doğduklarını savunmaktadırlar (Ertuğrul Yaşar, 2016). Bu kurama göre çocuk, bilişsel olarak olgunlaştıkça çevresel etkenlerin de yardımıyla zihin kuramı becerisi açığa çıkmaktadır (Erden, 2014). Modüler kuramcılarının savunmasına göre, bilişsel olarak henüz yeterli olgunluğa erişmemiş çocuklar zihin kuramı beceri görevlerinde yeterli başarı gösterememektedirler (Yılmaz, 2014). Zihin kuramı becerisini çalıştıran beyindir ve çevresel faktörler buna destek olmaktadır. Çocukların bireysel farklılıkları ve yetiştikleri kültür farkı sebebiyle çevresel faktörlerin değişmesi, çocukların modüllerini farklı zamanlarda harekete geçirirse dahi, nihayetinde her çocukta zihin kuramı becerilerinin gelişimi görülmektedir. Çocukların zihin kuramı mekanizması zarar görürse, başka etkenlerden bağımsız olarak çocuklarda otizm gibi izler bırakabilir (Altıntaş, 2014).

Erken Çocuklukta Zihin Kuramının Gelişimi

Sosyal bir canlı olan insanları, diğer canlılardan ayıran önemli özelliklerden biri olan zihni tanıma ve anlamlandırma; diğer insanlarla sözlü ve sözsüz iletişim kurma, davranış

yorumlama ve sergileme, mimik, ses tonu, nükte, ima gibi ipuçlarını takip ederek sözcüklerin altındaki asıl niyeti keşfedebilme gibi önemli iletişim becerilerinin kilit noktasıdır (Yılmaz, 2014). Bu beceriler bebeklikten itibaren kendini göstermeye ve farklı becerilerle katlanarak gelişmeye başlar. Zihin kuramı becerilerinin gelişiminin izlenmesi üç yaştan önce dil gelişiminin yeterli olmamasından ve buna bağlı olarak testler ile ölçülmesinin zor olmasından dolayı, çocuklarda zihin kuramı becerilerinin gelişimi üç-beş yaş arası olarak kabul edilmektedir. Ancak zihin kuramı becerilerinin gelişimi bir anda bu yaşlarda ortaya çıkmamakta, doğumdan itibaren bir süreç olarak ilerlemektedir (Yağmurlu vd., 2005). Önceleri sevmek, bilmek, istemek gibi kelimeleri anlamaktan, başkalarının hislerini ve taleplerini anlamaya varan zihin kuramı becerileri, sonrasında da insanların ve kendilerinin inançlarını anlamaya doğru gelişmektedir. Okul öncesi dönemde, özellikle üç yaştan sonra, çocuk herkesin aynı durum ve şeyleri sevmeyebileceğini, tercih etmeyebileceğini bilmektedir (Kaysılı, 2013; Sarı, 2014). Çocuklarda özellikle 18. ayda ortaya çıkan zihin kuramının varlığına dair işaretlerin, çocuklar 9-11 yaşlarındayken gaf yapma (faux pas) ile gelişimini tamamladığı savunulmaktadır. Bu gelişim, birinci derece yanlış inanç, ikinci derece yanlış inanç, metafor, ironi ve gaf yapma sırasını izlemektedir (Özen, 2011). Zihin kuramı becerisini kazanmış bir çocuktan, kendisinin ve diğer insanların zihninin içeriğini yansıtabilmesi beklenmektedir (Kaysılı, 2013). Kendisinin ve başkalarının zihni durumlarını anlayabilen çocuklarda, zihni durumları yorumlama yeteneği kazandıklarından dolayı, eş zamanlı olarak yalan söyleme davranışı da ortaya çıkmaktadır (Oğuz ve Kara, 2018).

Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş):

Zihin kuramı becerilerinin varlığının ilk işaretleri olarak bebeklerin doğuştan itibaren insan yüzünü diğer nesnelere tercih etmesi ve annelerinin sesini, yüzünü başkasının sesinden ve yüzünden ayırt edebilmesi kabul edilir (Altıntaş, 2014). Çocuklar, gelişimleri gereği bir yaşından itibaren kendisini başkalarından ayırt etmeyi başarır. Diğer insanlardan farklı bir insan olduğunu anlar (Sarı, 2014). Bir yaşında kendilerinin diğer insanlardan farklı bireyler olduklarını farkedenden bebeklerin başkaları ile ortak dikkat geliştirebilmeleri, yetişkinlerin amaçlı davranışlarını taklit etmeleri, nesneleri işaret ile göstermeleri ve 18. aydan itibaren dil becerisi gelişimlerinde artış olması zihin kuramı becerilerinin gelişmesine yardımcı olur (Keçeli Kaysılı, 2013). Bebeklerin aynı ortamdaki yetişkinlerin dikkatini çekmek için göz

kontağı kurması, bakışları takip etmesi zihin kuramı becerilerini geliştirmek için önemli sosyal davranışlardır (Altıntaş, 2014; Aydın, 2015).

18-24 aylık bebeklerde temeli gerçek olmayan, farz etmeye dayanan -mış gibi oyunların oynanması zihin kuramı becerilerinin gelişimine yardımcı diğer bir önemli adımdır (Aydın, 2015). Bebekler yap-inan oyunu da denen bu oyunlarda gerçek ve temsili birbirinden ayırmayı öğrenirler (Değirmencioğlu, 2008).

Okul Öncesi Dönem (3-6 Yaş):

Zihnin var olduğunu bilen çocuklar iki-üç yaşta ihtiyaçlarını dile getirebilir, duygularını ifade edebilir, duygular hakkında konuşabilir ve bazı zihinsel durumları bilebilirler (Aydın, 2015). İnsanların sergiledikleri duygulara bakarak istek ve niyetlerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini tahmin edebilirler ve davranışları ile insanların duygularını değiştirebileceklerini keşfederler. Gözlemledikleri ve duydukları her olayın nedenini merak eden bu yaş çocukları, aldıkları cevaplar ile başkalarının bakış açılarını anlamaya çalışırlar (Yılmaz, 2014).

Üç yaş civarında önde olan sanmak, hissetmek kelimelerinin yerini, dört yaşta bilmek, düşünmek kelimesi almaktadır (Dönmez, 2009). Okul öncesi dönem çocuklarında istekleri algılamak inançları algılamaktan daha önce gelişir (Özen, 2011). Dört-beş yaşta çocuklar yanlış inancı anlarlar. Bununla birlikte bu yaşta çocuklar düşüncelerin zihinde olduğunu ve elle tutulamayacağını, insanların düşünceleri ile davranışlarının birebir örtüşmeyebileceğini bilirler.

Okul öncesi dönemde çocuklar, zihindeki inançlar ile gerçek durumların farklı olabileceğini bilirler (Ertuğrul, 2011). Bu kazanım, 4-5 yaşlarında edinilmektedir (Özen, 2011). Bu durumla ilgili yapılan çalışmada Flavell (2004), kaya şeklinde boyanmış süngerleri 3 ile 5 yaş arası çocuklara göstermiştir. 3 yaşındaki çocuklar gösterilen boyalı süngere kaya ya da sünger cevaplarını verirken, 4 ve 5 yaşındaki çocuklar kayaya benzese bile onun bir sünger olduğunu ifade etmişlerdir. Yani 4 ve 5 yaşındaki çocuklar görünen ile gerçeğin ayrı olabileceğini, 3 yaşındaki çocuklara göre bilebilmişlerdir.

Çocuklar, 6 yaşından önce zihin kuramı becerilerinin ilk düzeyini aşmış ve yetişkinlerinkine benzer bir seviyeye ulaşmış olurlar (Aydın, 2015; Canan, 2012; Kontaş, 2015).

Zihin Kuramını Etkileyen Faktörler

Zihin kuramı becerileri çocuğun cinsiyeti yaşı, bilişsel gelişimi, dil becerileri, sembolik oyun becerileri, sosyal etkileşimleri ve ailesel faktörlerden etkilenmektedir (Altıntaş, 2014; Gürleyik, 2018; Karakelle, 2012; Konaş, 2015; Özen, 2011; Sarı ve Altun, 2018).

Çocuğun *cinsiyetine* göre zihin kuramı becerilerini inceleyen çalışmalarda, kimi çalışmalar kız çocukların erkek çocuklara göre zihin kuramı becerilerinin daha yüksek olduğunu savunurken (Altıntaş, 2014; Sarı ve Altun, 2018), kimi araştırmalar ise cinsiyetin zihin kuramı becerileri üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmektedir (Canan, 2012; Güven vd., 2019).

Zihin kuramı becerilerinde *kardeş* etkisi incelendiğinde, tek çocuk olan ya da ikiz kardeşe sahip olan çocukların zihin kuramı becerileri, kendinden yaşça büyük ve küçük bir kardeşe sahip olan çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinden daha düşük bulunmuştur (Gürleyik, 2018; Özen, 2011, s. 59).

Dil becerilerinin zihin kuramı becerileri üzerindeki etkisi incelendiğinde, özellikle alıcı dili daha gelişmiş olan çocukların, diğer insanların zihinsel durumlarını daha iyi algıladığı, yani daha gelişmiş zihin kuramı becerilerine sahip olduğu görülmüştür (Selçuk ve Yavuz, 2018).

Çocukların zihin kuramı becerileri üzerinde *ailesel faktörlerin* etkisi incelendiğinde; ailesi ile zihinsel durumlar üzerinde konuşan çocukların zihin kuramı becerilerinin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür (Etel ve Yağmurlu, 2015). Çocukların ailelerinin öğrenim düzeyine de değinen çalışmaların sonucunda, anne babaların öğrenim düzeyi arttıkça çocuklarının zihin kuramı becerilerinin de arttığı görülmüştür (Altıntaş, 2014).

Zihin kuramı becerileri üzerinde kültürel farklılıkların incelendiği çalışmalarda Wellman ve Liu (2004) Amerikan ve Çinli çocukların zihin kuramı becerilerini edinme sıralarının farklı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Yağmurlu vd. (2005) ise Avustralyalı ve Türk çocuklar ile çalıştıkları araştırmalarında, her iki gruptaki zihin kuramı becerilerinin benzer olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Zihin kuramı becerileri üzerinde yürütücü işlevlerin etkisinin incelendiği çalışmalarda kimi çalışmalar iki kavramın birbirinden bağımsız olduğunu belirtilirken, kimi çalışmalar bu iki kavramın birbirini yordadığını ifade etmiştir (Erdem, 2011, s.35, Ertuğrul, 2011). Bununla birlikte yürütücü işlevlerin zihin kuramı becerilerini desteklediğini ifade eden çalışmalar da yer almaktadır (Biçer ve Sarı, 2017; Taş, 2017).

Özellikle diğer çocuklar ile etkileşimli oynanan *sembolik oyun* oynama becerisi yüksek olan çocukların zihin kuramı becerilerinin de yüksek olduğu ifade edilmiştir (Özen, 2011, s.59).

Çocuklarda Zihin Kuramı Becerilerinin Yetersizliği

Zihin kuramı becerileri yeterince gelişmemiş ya da hasara uğramış çocuklar, başkalarının ve kendilerinin zihni durumlarını anlayamamakta ya da eksik anlamaktadırlar. Zihin kuramı becerileri ile gelişen sağlıklı sosyal iletişim, zihin kuramı becerilerinde yetersizlik gösteren çocuklarda aksaklığa uğramıştır. Bunun nedeni, zihin kuramı becerileri gelişmeyen çocukların diğer kişilerin kendinden farklı düşüncelere ve inançlara sahip olabileceğini bilememelerinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda yetersiz zihin kuramı becerisine sahip çocuklar, başkalarının niyetlerini, beklentilerini yanlış anlamaktadırlar. Başkalarının duygularını anlayamadıkları için empati kuramamaktadırlar (Özen, 2011). Tüm bu belirtileri üzerinde taşıyan otizmlili çocuklar da zihin kuramı becerilerinde yetersizlik göstermektedirler (Baron-Cohen, 2001). Otizmlili çocuklar zihni anlama becerilerinde sorun yaşamaktadırlar. Zayıf dil becerileri ile birlikte zihni de anlamakta yaşadıkları zorluk, otizmlili çocukların sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Selçuk ve Yavuz, 2018). Zihin kuramı becerileri yetersiz olan çocuklar, uyaranları doğru algılayamadıkları için bağımsız yaşama yetenekleri de zayıftır.

Zihin Kuramı ile İlişkili Kavramlar

Zihin Kuramı ve Sembolik Oyun

Zihin Kuramı kuramcılarında başta Wimmer ve Perner ile Premack ve Woodruff, araştırmalarında Piaget'nin çalışmalarından ve kavramlarından ilham almışlardır (Karakaşoğlu, 2019). Piaget'nin çocukların zihinlerini açıklamada ortaya attığı, aynı zamanda zihin kuramı kuramcılarının çocuklarda zihin kuramının varlığının işaretlerinden biri olarak değerlendirdikleri kavramlardan biri sembolik oyundur. Çocuklarda 18-24 aydan itibaren görülmeye başlayan sembolik oyunlar, -miş gibi oyunlar olarak da bilinmektedir. Hayal gücünün etkili olduğu bu oyunlarda çocuk, bir nesneyi başka bir nesnenin yerine kullanarak oynar. Çocukların sahip olduğu birincil temsil yeteneğinde sopayı sadece sopa olarak bilen çocuk, ikincil temsil yeteneğinin gelişmiş olmasını gerektiren sembolik

oyunlarda, bir sopayı atın yerine koyarak oynar (Dönmez, 2009). Yaşla birlikte çocukların sembolik oyunlarında değişiklikler gözlenmektedir. Önce gerçek nesneleri kullanarak oynayan çocuklar, daha sonra temsili nesneler kullanmaya başlarlar. Sembolik oyun oynayan çocuklar, hayal ettikleri nesnenin gerçekte ne olduğunu, hayallerindeki yerine kullandıkları nesnenin aslının değişmediğini, kullandıkları nesnenin sadece hayallerindeki temsil ettiğini bilirler. Sembolik oyun, çocuklarda temsil yeteneğini geliştirmekte aynı zamanda başkalarının zihinlerini anlamada çocuklar için iyi bir pratik olmaktadır (Altıntaş, 2014; Sarı, 2011).

Zihin Kuramı ve Ortak Dikkat

Bebeklerde gelişen dikkat davranışı bebeklerin çevresindeki insanları ve olayları anlamalarını sağlar. Ortak dikkatin zihin kuramı becerilerinin gelişiminde oynadığı önemli rol, bebeklerin yetişkinin gözlerini ve bakışlarını takip etmesi, göz kontağı kurması, göz takibi ile yetişkinin nereye ve neye baktığını görmesi ile bakışlarını o yöne kaydırması ve kendi istediği yöne yetişkinin bakışlarını da çekebilmesi gibi önemli adımlarla başlamaktadır (Durukan ve Türkbay, 2008). Ortak dikkat, birden fazla kişinin aynı zamanda aynı yere dikkatini vermesi ve diğer duyu organlarını da buna dahil etmesi olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş, 2014). Bebeklik döneminde genellikle ortak dikkat bebek, anne veya baba ile bir oyuncak arasında kendini göstermektedir. Ortak dikkatin başlaması kendi kendine olabileceği gibi, ortamdaki yetişkinlerin dikkat çekmek için çeşitli söz, hareket gibi uyaranlar vermesi ile de olabilir (Sarı, 2014).

Zihin Kuramı ve Yürütücü İşlevler

Planlama, organize etme, davranışlarını ayarlama, öz düzenleme gibi görevler taşıyan, beyni yürüten merkezdeki işler yürütücü işlevler olarak bilinmektedir (Selçuk ve Yavuz, 2018). Yapılan çalışmalar yürütücü işlevlerin çocukluk döneminde 3-12 yaş arasında geliştiğini göstermektedir. Yürütücü işlevlerin önemli özelliklerinden biri bilişsel esnekliktir (Oğuz ve Kara, 2018). Bilişsel esneklik sayesinde çocuk, olaylara farklı noktalardan bakmayı ve değişen durumlara daha kolay uyum sağlamayı öğrenmektedir. Aynı zamanda, bilişsel esneklik çocukta yaratıcılık ve problem çözme becerisini geliştirmektedir.

Yürütücü işlevleri tanımlarken biliş ve üst biliş kavramlarından da yararlanılmaktadır (Sarı, 2014). Problem çözme, analitik düşünme, mantık yürütme gibi üst düzey bir kazanım olan

üst bilişin zihin kuramı becerilerini destekleyen ve besleyen bir yönü vardır. Kendi zihninin farkında olan başka bir deyişle üst biliş kazanan çocuk, başkalarının zihninin farkında olmak için yani zihin kuramı becerilerini geliştirmek için temel oluşturur (Taş, 2017). Zihin kuramı becerilerinin ve üst bilişin beynin aynı alanında işlendiği bilgisine dayanarak, üst biliş kazanımı elde edememiş çocuklarda zihin kuramı becerilerinde aksaklıklar görüldüğü bilinmektedir (Biçer ve Sarı, 2017). Bununla birlikte, yürütücü işlev becerisi yeterince gelişmemiş çocuklarda dışsal problem davranışlar daha sık görülmektedir (Selçuk ve Yavuz, 2018).

Zihin Kuramı Becerilerinin Ölçülmesi

Okul öncesi dönem zihin kuramı becerilerinin edinildiği kritik yaşları kapsamaktadır. Bu dönem çocukları üzerinde zihin kuramı becerilerinin varlığını ve durumunu ölçmek ve çocuklara rehberlik etmek, çocukların gelişimlerine katkı sağlamak bakımından önemlidir. Zihin kuramı becerileri, karakterlerin inançları belirtilerek, bu doğrultuda nasıl bir eylemde bulunacaklarını tahmin etmeye yönelik içeriği olan çeşitli test ve deneylerle ölçülebilmektedir (Kaysılı, 2014). Çocuklarla yürütülen zihin kuramı becerilerinin gelişimi çalışmalarında, gerçek durumun tahmin edilen ya da anlaşılandan farklı olabileceğini bilmeyi ifade eden ve 4 yaş civarında gelişen yanlış kanı (fikir, inanç) kavramından yararlanılmıştır. İlk olarak Wimmer ve Perner tarafından ortaya atılan, sonrasında farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen, araştırmalarda kullanılmak üzere okul öncesi dönem çocuklarında yanlış kanı kavramı olup olmadığını değerlendirmek amacıyla *görünüm gerçeklik, beklenmeyen yer değişikliği, beklenmeyen içerik görevlerini* temel alan testler oluşturulmuştur. Baron-Cohen ve arkadaşlarının geliştirdiği Sally-Ann testi, Wimmer ve Perner'in geliştirdiği Maxi testi, Gopnik ve Astington tarafından gerçekleştirilen smarties (çikolata) testi gibi farklı senaryoların kullanıldığı *birinci dereceden yanlış kanı görevleri* denen çeşitli testler oluşturulmuştur (Altıntaş, 2014; Değirmencioğlu, 2008; Sarı, 2011).

Sally- Ann testi: Sally ve Ann birer sepete sahiptirler. Sally elindeki misketi sepetine saklar ve oradan ayrılır. Ann, Sally'nin sepetine sakladığı misketi oradan alır ve kendi sepetine koyar. Çocuklara, Sally döndüğünde misketi nerede arayacağı sorusu sorulur. Dört yaş ve üstü çocuklar, Sally'nin yanlış kanıyı anladığını bilirler. Bu yüzden, Sally'nin misketin yerinin değiştiğini görmediğini ve kendi sepetinde arayacağını söyleyebilirler. Ancak üç yaşındaki ve otizmli olan çocuklar yanlış

kanyı anlayamadıklarından, Sally'nin misketi Ann'in sepetinde arayacağını söylerler (Baillargeon, Scott ve He, 2010).

Maxi testi: Maxi isminde bir çocuğun çikolatası vardır. Maxi, çikolatasının bir kısmını yer ve kalanını mavi dolaba koyarak dışarı çıkar. Maxi'nin annesi mavi dolabı açıp çikolatayı alır ve bir kısmını kullanır; çikolatayı yeşil dolaba koyar. Çocuklara, Maxi'nin dışarıdan geldiğinde çikolatayı hangi dolapta arayacağı sorulur. Dört yaş ve üstü çocuklar, Maxi'nin çikolatayı mavi dolapta arayacağını; üç yaş ve otizmlili çocuklar ise Maxi'nin çikolatayı yeşil dolapta arayacağını söylerler. Bunun sebebi, dört yaşın altındaki ve otizmlili çocukların zihin kuramı becerilerinin yeterince gelişmemesi sebebiyle Maxi'nin yanlış kanyı (fikre) sahip olduğunu bilememelerinden kaynaklanmaktadır (Sarı, 2011).

Smarties (Çikolata) testi: Çocuklara çikolata kutusu gösterilerek içinde ne olabileceği sorulur. Çocuklar, çikolatanın kabından bir çikolata kutusu olduğu anlaşıldığı için, kutunun içinde çikolata olduğunu söylerler. Gerçekte ise, kutunun içine bir kalem saklanmıştır. Çocuklar kutuyu açınca çikolata kutusunun içinde çikolata değil, bir kalem olduğunu görürler. Çocuklara, orada bulunmayan ve daha önce bu çikolata kutusunu görmeyen başka bir çocuğa aynı soru sorulduğunda çocuğun içinde ne olduğunu düşüneceği sorulur. Yanlış kanyı öğrenmiş dört yaş ve üstü çocuklar, kutuyu yeni görecektir başka bir çocuğun kutuda çikolata olduğunu düşüneceğini söylerler (Happé, 1995).

Bu çalışmada, Wellman ve Liu (2004) tarafından geliştirilmiş, Gözü'n Kahraman (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılmış olan Zihin Kuramı Ölçeği kullanılmıştır. Zihin Kuramı Ölçeği, içeriğinde *görünüm gerçeklik, farklı istek, beklenmeyen içerik* görevleri bulunmaktadır.

Testlerin uygulanması sırasında çocuklara belirli materyaller, görseller gösterilir ve olaylar anlatılır, çocukların gördükleri ve anladıkları ile gerçek durum arasındaki farkları farketmeleri ve daha önce bu teste tabii olmayan kişilerin aynı materyal, görsel ve olaylara ne tepki verebileceğini çocuklardan tahmin etmeleri istenir (Erden, 2014). Çocukların bu testlerdeki başarıları ile zihin kuramı becerisine sahip olup olmadıkları ya da zihin kuramı becerilerinin hangi düzeyde olduğu değerlendirilmektedir. Gerçeklik ve zihinsel temsil arasındaki farkı tam olarak anlamlandıramayan dört yaşın altındaki çocuklardan testlere istenilen cevapların gelmesi beklenmemektedir (Küçük, 2018). Çocuklara uygulanan yanlış

kanı görevleri bir başarı ya da başarısızlık değerlendirmesinden öte, yaşam boyu sürecek becerilerin o an ne durumda olduğunu ölçmeye yarayan araçlardır.

Problem Davranışlar

Çocuklar toplumdaki rolleri ve yaşantıları değiştikçe, buna adapte olmak için davranışlarını da değiştirmekte, yeni durumlara uyum sağlama çabasına girmektedirler. Çocukların çevreye uyumlarında sorun yaratan davranış değişiklikleri ise problem davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Alisinanoğlu, Kesicioğlu; 2010). Çocuklar kendilerine özgü güdüler ile dünyaya gelmektedirler. Çocukların bu güdüler, yetişkinler tarafından eğitmeye ve değiştirilmeye çalışılmaktadır. Çocuklar, bir yandan bu müdahaleyle karşılaşırken bir yandan da devamlı değişen çevrelerine uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Kibar, 2008).

Çocukların kişilik özelliklerinin veya çevre tarafından maruz kaldıkları olumsuz durumların sonucunda, kendileri ve çevreleri ile zaman zaman uyum içinde yaşamakta güçlük çektikleri görülmektedir. Çocuklara sevgi ve güven dolu, doğru rehberlik edilen bir ortam sunulmadığında bu uyum güçlüğü kalıcı problemlere yol açabilmektedir (Dursun, 2010). Çocuklar doğumlarından itibaren pek çok zorlu gelişim aşamasından geçmektedirler. Bu sebeple çocukların zaman zaman çevresi ile uyumsuzluk yaşaması, davranışlarını ve duygularını yönetememesi hem normaldir hem de gelişimlerinin getirdiği bir durumdur. Ancak çocuğun bir davranışı yapmaması gerektiğini bildiği halde yapması o davranışı problem davranış yapmaktadır (Derman ve Başal, 2013). Çocuklarda görülen problem davranışların gelişim dönemine ve cinsiyetine uygunluğu, sıklığı, sürekliliği ve şiddeti takip edilerek geçici bir uyumsuzluk veya yerleşmiş bir problem olup olmadığı ayırt edilebilmektedir (Göger, 2018; Tarkoçin, 2014). Çocuklar özellikle istemedikleri bir durumla karşılaştıklarında, bu durumu yönetmek için problem davranışlara başvurmaktadırlar. Bu davranışlar itme, vurma, hırçınlık gösterme gibi dışsal davranışlar ya da suskun, kaygılı olma gibi içsel davranışlar olabilmektedir. Araştırmalar okul öncesi dönemde sıklıkla problem davranışların gözlemlendiğini ve çocuklara bu davranışlar ile baş edebilmeleri için uygun destek verilmediğinde ergenliğe kadar aynı davranışları sergilediklerini ortaya koymuştur (Dursun, 2010). Davranışlarında problem olan çocuk, arkadaşları ile sağlıklı ilişki kuramazken çevresi tarafından da reddedilebilmektedir. Bu durum çocuğun yaşayacağı farklı sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Derman ve Başal, 2013; Gültekin Akduman vd., 2015). Çocukların bu döneminde onlara doğru rehberlik edilmemesi ilerde onlarda çekingenlik, uyumsuzluk gibi pek çok psikolojik ve

sosyal problemlere sebep olabilmektedir (Tüfekci Akcan ve Deniz, 2016). Erken dönemde ortaya çıkan problem davranışlar, çocukların okul performanslarını ve ileriki dönemde akademik başarılarını da olumsuz etkilemektedir (Kanlıkılıçer, 2005). Çocukların problem davranışlar ile okul öncesi dönemde baş edebilmesinin sağlanması gerekmektedir. Böylelikle, davranışların kalıcı olmasının önüne geçilmiş ve çocukların ileriki yaşlarda daha sağlıklı tepkiler vermeleri ve daha iyi bir ruh hali içinde olmaları desteklenmiş olacaktır (Subaşı ve Şehirli, 2010).

Okul Öncesi Dönemde Görülen Problem Davranışlar

Çocuğun kendisine veya arkadaşlarına zarar veren, sınıf içinde günlük akışın işleyişini bozan, çevredeki eşya ve materyallere zarar veren ve çocuğun akranları ile olumlu ilişki kurmasını engelleyen problem davranışlar, araştırmacılar tarafından farklı kategorilere ayrılmıştır (Güder vd., 2018).

Problem davranışlar *yönelme yönüne göre* dışsal ve içsel davranışlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsal davranışlar dürtüsellik, karşı gelme, saldırganlık, aşırı hareketlilik gibi gözle görülebilir ve çevreye rahatsızlık veren davranışlarken, içsel davranışlar sosyal içe kapanıklık, kaygılı olma, aşırı hassas olma gibi dışarıya fazla rahatsızlık vermediği için başkaları tarafından kolay fark edilmeyen davranışlardır (Çorapçı, Aksan, Yalçın ve Yağmurlu, 2010; Gözübüyük, 2015; Seven, 2007).

İlgili olduğu alana göre problem davranışlar dörde ayrılmaktadır. Alt ıslatma, yeme bozuklukları, uyku terörü gibi uykuda yaşanan korkular çocuğun *biyolojisi* ile ilgili problem davranışlardır. Tırnak yeme, tikler, konuşma bozuklukları çocuğun *motor mekanizması* ile ilgili problem davranışlardır. Yalan söyleme, karşı gelme, çalma davranışı çocuğun *sosyal uyumu* ile ilgili problem davranışlardır. Korku-kaygı, çekingenlik, hassaslık, kıskançlık, öfke gibi durumlar çocuğun *kişisel özellikleri* ile ilgili problem davranışlardır (Karadeniz Akdoğan, 2017).

Bununla birlikte saldırganlık ve öfke, aşırı hareketlilik, endişe, kaygı okul öncesi dönem çocuklarında sıklıkla karşılaşılan problem davranışlar olarak kabul edilmektedir (Dursun, 2010; Göger, 2018; Gözübüyük, 2015; Tarkoçin, 2014; Yumuş, 2013). Bu çalışmada saldırganlık ve öfke, aşırı hareketlilik ve dikkatsizlik ile endişe ve kaygı ele alınmıştır.

Saldırganlık ve Öfke

Çocuğun iç çatışmalarını çözemeyip çevresine veya kendisine kasten fiziksel, sözel ve duygusal zarar vermesi saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Dursun, 2010; Şehirli, 2007). Çocukların arkadaşlarına vurması, itmesi, zorla elinden oyuncak alması fiziksel saldırganlık; herhangi bir özelliğinden dolayı arkadaşları ile alay etmesi, kötü söz söylemesi sözel saldırganlık; arkadaşlarını oyunlara dahil etmemesi, dışlaması ilişkisel saldırganlık olarak bilinmektedir (Karaşahin, 2019; Şehirli, 2007). Fiziksel saldırganlık erkek çocuklarda kız çocuklara göre daha sık görülmektedir (Aslan, 2009; Balat vd., 2008; Bilir ve Sop, 2016; Derman ve Başal, 2013; Seven, 2007; Yaşar Ekici, 2013). Çocuklarda saldırgan davranışlarla birlikte, kolaylıkla yenemedikleri öfke duygusu sıkça görülmektedir. Öfke, çocuklarda özellikle engellendiklerinde ortaya çıkmaktadır (Kibar, 2008). Öfkeli ve saldırgan çocuklar akranları ile devamlı çekişmeli bir ilişki halindedirler. Aynı zamanda ebeveynlerine ve öğretmenlerine de sıklıkla karşı gelmektedirler. Bu durum, okul ve aile ortamı da dahil, sosyal çevrelerinde çocukların sosyal kabul almalarına engel olabilmektedir (Gültekin Akduman vd., 2015). Çocukların akranları tarafından dışlanması ve yetişkinler tarafından onaylanmaması onları daha da saldırgan ve duygusal olarak yalnız, özgüvensiz hale getirmektedir (Göger, 2018). Bebeklik döneminde henüz isteklerini ve duygularını konuşarak ifade edememek ve duygularını yönetememek, buna bağlı olarak ağlama, tepinme gibi saldırgan davranışlar göstermek normal karşılanırsa da ileriki yaşlarda bunlar problem davranışlar olarak kabul edilmektedir (Tarkoçin, 2014; Yumuş, 2013).

Araştırmalar saldırgan davranışların nedeni olarak biyolojik etmenlerden daha çok yanlış ebeveyn tutumları ile çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına zamanında ve yeterince cevap vermemek gibi çevresel etmenlerin etkili olduğunu göstermektedir (Dursun, 2010). Alanyazında, sosyal öğrenmenin çocuklarda saldırgan davranışları ortaya çıkarmasında etkili olduğunu gösteren deneysel çalışmalar vardır. Bandura'nın okul öncesi yaşta kız ve erkek çocuklardan oluşan 24 çocuk ile yaptığı "Bobo Doll" isimli deneyde, çocuklar gruplara ayrılmıştır. Birinci gruptaki çocuklara oyuncak bir bebeğe saldırgan davranış gösteren yetişkin görüntüleri, ikinci gruptaki çocuklara oyuncak bebeğin yanında saldırgan davranış göstermeyen yetişkin görüntüleri izletilmiştir. Görüntülerin izlenmesinden sonra oyuncak bebekle aynı ortamda yalnız bırakılan çocuklardan birinci gruptaki saldırgan davranışları izleyen çocukların, oyuncak bebeğe saldırgan davranış sergiledikleri gözlenmiştir (Artino Jr, A. R., 2007)

Anne ve babaların çocuğun saldırgan davranışlarına karşı otoriter tutum göstermesi, çocukta bu davranışların daha çok yer etmesine neden olmaktadır (Yaşar Ekici, 2013). Çocuklarda görülen saldırgan davranışları önlemek ve değiştirmek diğer problem davranışlara göre daha zordur. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin saldırgan davranışlara uygun müdahalede bulunmaması, kendiliğinden geçmesini beklemesi, erken yaşta problemin ortadan kalkmasını güçleştirmektedir (Kanlıkılıçer, 2005).

Aşırı Hareketlilik ve Dikkatsizlik

Çocuklarda aşırı hareketlilik, çocuğun o an olması gereken yerde ve yapması gereken işte dikkatinin olmaması sonucu nedensiz, sürekli hareketlilik göstermesidir (Yumuş, 2013). Aşırı hareketlilik, bebeklik döneminde uykusuzluk, huzursuzluk belirtileri ile kendini gösterirken, bebek yürümeye başladıktan sonra hareketlerinde aşırı bir artış görülmektedir (Karaşahin, 2019). Çocuklarda aşırı hareketliliğin görülme nedenleri henüz tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte alanyazında, doğum öncesi, doğum sırası ya da doğum sonrası yaşanan bir beyin hasarının ya da çocuklarda aşırı glikoz tüketiminin aşırı hareketliliğe neden olduğu da belirtilmektedir (Kurt, 2015). Çocuklardaki aşırı hareket, bekleyememe, sürekli etrafta dolaşma, çabuk sıkılma, diğer kişilerin dikkatini dağıtma gibi davranışları da beraberinde getirmektedir. Aşırı hareketli olan çocuklar sabırsızlıklarından ve dürtülerini kontrol etmekte güçlük çekmelerinden dolayı saldırgan davranışlar da gösterebilmektedir. Aynı zamanda aşırı hareketli çocuklar diğer çocuklara göre daha sık kaza geçirimektedirler (Kibar, 2008). Aşırı hareketlilik hali dikkat dağınıklığına neden olabileceği gibi, dikkat dağınıklığı sonucunda da aşırı hareketlilik gözlenebilmektedir. Çocuklar yaşları sebebiyle dikkatlerini bir olay ve iş üzerinde uzun süre canlı tutamadıklarından ilgileri farklı noktalara kaymaktadır. Çocuklardaki bu dikkat eksikliği oyun veya etkinlik sürecinde odaklanamamalarına, yönergeleri ve kuralları dinleyememelerine, süreçten kopmalarına sebep olabilmektedir (Gültekin Akduman, 2015). Odaklanma sorunu yaşayan çocuklar sınıfta etkinlikler arası geçişlere adapte olmakta zorluk çekmekte, başladığı işi yarım bırakmakta ve çoğunlukla diğer arkadaşlarının da dikkatini dağıtmaktadırlar (Karadeniz Akdoğan, 2017). Aşırı hareketli ve dikkatsiz çocuklar genellikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı almaktadırlar. Ancak okul öncesi yaşlarda çocuklar gelişimleri gereği aşırı hareketli olduklarından bu tanının konulması oldukça zordur. Aşırı hareketlilik ve dikkatsizlik kronikleşmiş ise çocukta dikkat eksikliği ve hiperaktivite olduğu düşünülebilmektedir (Abalı, 2018).

EndiŖe ve Kaygı

Çocuklarda kaygı, dıştan bir etki olmasa dahi içten sürekli huzursuzluk hissettiren ve çocuğu endişelendiren bir durumdur (Şehirli, 2007). Çocuklarda korku ve kaygının ayırt edilmesi için iki kavram arasındaki belirgin farklara dikkat etmek gerekmektedir. Korkunun belirli bir somut kaynağı varken, kaygının gözle görülür bir kaynağı yoktur. Çocukların kaygılanması için ihtimalleri düşünmesi ve hayal etmesi bile yeterlidir. Korku kısa süreli ve şiddetli iken, kaygı daha uzun sürebilen, beraberinde çocuğun kendini çaresiz hissettiği bir durumdur (Olçay, 2008). Çocuklar duygusal olarak kendilerini iyi hissetmediklerinde duygularını yetişkinler kadar iyi ifade edemediklerinden, hareketleri ile göstermektedirler. Bu hareketler başlıca, ilgi görme isteği, uykuya direnme, ebeveynlerinden ayrılmak istememe olarak görölmektedir (Kibar, 2008). Ailesi ile bağlanma problemi yaşıyan, ihmal edilmiş, ebeveynleri tarafından aşırı beklenti içerisinde sokulmuş ve stresli aile bireylerine sahip çocuklarda endişe ve kaygı davranışlarına rastlanması mümkündür (Tarkoçin, 2014). Okul öncesi dönemde çocukların hayal dünyasının zengin olması, hayalleri ile gerçek durumu ayırt etmede zorluk yaşamaları çocuklarda kaygı ve endişeyi artıran etkenler arasındadır (Kanlıkılıçer, 2005). Kaygı aynı zamanda öğrenilebilen bir davranış olduğundan, çocuğa bakım veren kişinin duygu durumu önem taşımaktadır (Göger, 2018). Yetişkinler, kendi kaygılarını çocuğa yansıttıklarında aşırı korumacı ve engelleyici davranabilmektedirler. Bu durum çocuklarda başaramama endişesini artırmakta ve girişkenliğe engel olmaktadır. Bunun sonucunda çocuk kendisine bakım veren kişiden ayrılmak istememekte, ayrıldığında ise kaygı yaşamaktadır (Kibar, 2008). Çocuklarda endişe ve kaygı davranışları incelendiğinde özellikle okul öncesi kuruma giden çocuklarda sıklıkla rastlanan ayrılma kaygısı ile karşılaşılmaktadır. Çocukların çevreleri hakkında farkındalıkları arttıkça ihtimaller üzerinde kaygı hissetmeleri gelişimleri gereği doğaldır. Kimi çocuklar zaman içinde bu kaygılarını aşabilirken, kimi çocuklar bu durumla baş edememektedir. Çocuklar ebeveynlerinin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının tepkileri ile kaygılarını artırabilmekte ya da azaltabilmektedirler. Kaygı, çocuklar arasında en çok kız çocuklarında görölmektedir. Kaygıları ile baş edemeyen ve bunları dile getiremeyen çocuklarda içe kapanıklık, altını ıslatma, tırnak yeme, kekemelik gibi farklı problem davranışlar beraberinde gelmektedir (Göltekin Akduman, 2015). Çocuklar yetişkinlerden aldıkları yeterli destek ile kaygılarıyla baş etmeyi öğrenebilmektedirler. Bununla birlikte bir okul öncesi kuruma devam etmek, çocuklarda sosyalleşme ve toplumun içinde yer alma kaygısının azalmasına yardımcı olmaktadır (Olçay, 2008).

Okul Öncesi Dönemde Görülen Problem Davranışlara Neden Olan Faktörler

Çocuklarda görülen problem davranışların nedenini, pek çok kuram farklı bakış açıları ile açıklamaktadır. *Davranışçı kurama* göre; çocuğun model alarak ve taklit ederek öğrendiği problem davranış, yanlış ebeveyn tutumu ve çevresel faktörler ile pekiştirilirse kalıcı hale gelmektedir. *Sosyal öğrenme kuramına* göre, çocukların gözlemleyerek öğrendikleri problem davranışlar zihinde işlenerek kalıcı hale getirilmektedir. *Psikoanalitik kurama* göre; çocuk gelişimi esnasında birçok evreden geçmektedir. Çocuğun geçirdiği evrelerde yaşadığı bir sorun diğer bir evreyi de etkilemekte ve problem davranışlara sebep olmaktadır. *Ekoloji kuramı* ise; çocuğun gösterdiği problem davranışlara pek çok etkenin (çevre, aile, genetik vb.) dolaylı ya da direkt etki ettiğini, bu etkenlerde yaşanan sorunların ise çocuklarda problem davranışa sebep olabileceğini savunmaktadır (Gözübüyük, 2015).

Alanyazında, çocuklarda görülen dışsal ve içsel problem davranışların çocukların bireysel özellikleri, aile yapısı ve sosyal çevresi gibi pek çok nedene bağlı biyolojik ve psiko-sosyal sebepleri olduğu belirtilmektedir (Dursun, 2010; Göger, 2018; Seven, 2007; Tarkoçin, 2014; Tüfekçi Akcan ve Deniz, 2016; Yumuş, 2013). Bu sebepler; çocuğun mizacı, genetiği, geçirdiği fiziksel hastalıklar, beyinde oluşan hasarlar; çocuğun ebeveyninden yeterli sevgi görememesi, boşanmış ebeveynine sahip olması, ebeveyninde görülen problem davranışlar gibi ailesel sorunlar olarak sıralanabilir (Karaşahin, 2019). Ayrıca, çocukların duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının yeterli derecede karşılanmaması durumunda problem davranış sergiledikleri görülmektedir (Usta, 2014).

Çocukların *cinsiyetleri* problem davranış gösterme durumlarında etkili olan faktörlerden biridir. Çocuklarda görülen problem davranışların sebeplerini araştıran çalışmalar incelendiğinde; erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla problem davranış sergiledikleri görülmektedir (Aslan, 2009; Balat vd., 2008; Derman ve Başal, 2013; Göger, 2018; Gültekin Akduman vd., 2015; Seven, 2007; Yaşar Ekici, 2013). Erkek çocuklarda kız çocuklara göre, saldırganlık ve aşırı hareketlilik gibi problem davranışlar daha sık görülmektedir (Dursun, 2010).

Düşük *sosyo-ekonomik düzeye* sahip ailelerin çocuklarında daha fazla problem davranış görülmektedir (Göger, 2018; Seven, 2007). Düşük sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarında problem davranışların görülmesi, kardeş sayısının fazla olması, tek ebeveynli olma, kalabalık aile olma, aile bireylerinin yaşadığı işsizlik sorunu gibi durumlar ile açıklanabilmektedir (Dursun, 2010). Çocukların sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça,

çocuklarda görülen problem davranışların da arttığı görülmektedir (Seven, 2007; Tüfekci Akcan ve Deniz, 2016).

Çocukların ebeveynlerinin *aile tutumları* incelendiğinde disiplinli ailelerin çocuklarının yalan söyleme eğiliminde olduğu, aşırı koruyucu ailelerin çocuklarında korku ve kaygı geliştiği görülmektedir. Bununla birlikte olumlu ebeveyn tutumu gösteren ailelerin çocuklarının empati ve sosyal becerilerinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir (Derman ve Başal, 2013; Parsak, 2015).

Çocuğun bir *okul öncesi eğitim kurumuna* devam etme durumu, çocuklarda görülen problem davranışlar üzerinde etkili olan faktörlerden biridir. Çocuklarda problem davranışlara neden olan faktörler çocuğun kişisel özellikleri, aile yapısı ve ailesi ile olan ilişkisi ve sahip olduğu demografik özellikleri ile açıklanmasının yanısıra, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların sosyal çevreye sahip olması dolayısıyla, akranları ve öğretmenleri ile olan ilişkileri de bu faktörler arasına dahil edilmektedir. Bir okul öncesi kurumuna uzun süre devam eden çocuklarda, okul öncesi kuruma ilk kez giden ya da okul öncesi kuruma devam etmeyen çocuklara göre daha az problem davranış görülmektedir (Karadeniz Akdoğan, 2017).

Ev ve okul ortamında çocukların sergilediği problem davranışların doğru davranışlar ile değiştirilmemesi, problem davranışların ödüllendirilmesi çocukların bu davranışlarda ısrarcı olmalarına neden olabilmektedir (Yumuş, 2013).

Problem Davranışların Ölçülmesi

Okul öncesi dönem, çocukların gelişimi açısından kritik yaşları kapsadığından, bu dönemde problem davranışların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi gerekli önlemleri almak için son derece önemlidir (Alisinanoğlu, Kesicioğlu; 2010). Çocuklarda problem davranışların belirlenmesinde, ebeveyn ve öğretmenler ile çocuk hakkındaki gözlemlerin birlikte değerlendirilmesi daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Ancak alanyazında, araştırmalarda çocuk davranışlarını belirlemede bazı sıkıntılar yaşandığı belirtilmektedir. Bunun nedeni çocukların doğrudan gözlemlenmesinin zaman ve emek açısından pratik olmayışı, çocuklardan davranışları ile ilgili direkt bilgi toplanamayışı, ebeveyn ve öğretmen görüşleri ile sınırlı olan ölçeklerin ise madde sayısının fazla olması olarak belirtilmiştir (Çorapçı vd., 2010).

Problem davranışlar için gerekli önlemlerin alınmasında, davranışların değerlendirilmesi önem taşımaktadır. İlgili literatür incelendiğinde problem davranışların tespitinde sıklıkla kullanılan bazı ölçme araçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Yenilenmiş Davranış Problemleri Kontrol Listesi: Bu ölçek 5-6 yaş grubu çocukların davranış problemlerini ölçmeye yönelik hazırlanmıştır. Türkçe'ye uyarlaması Kaner ve Büyüköztürk tarafından 2008'de yapılmıştır. Ölçek, 'davranım bozukluğu, toplumsallaşmış saldırganlık, dikkat problemleri, kaygı, psikotik davranış, motor hareketlerde aşırılık' olmak üzere toplam 6 alt ölçekten ve 62 maddeden oluşmaktadır. Ölçek hem ebeveynler hem de öğretmenler tarafından cevaplanabilmektedir (Aslan, 2009).

Problem Davranış Ölçeği: Ölçek Alisinanoğlu ve Özbey tarafından 2009'da Türkçe'ye uyarlanmıştır. 'Dışa yönelim, içe yönelim, antisosyal ve benmerkezci' olmak üzere 4 alt faktörden oluşan ölçek, dörtlü derecelendirmeli likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, problem davranışın da yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Özbey, 2012).

Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerini ölçmek için öğretmenler tarafından doldurulması amacıyla Behar tarafından geliştirilen bu ölçek, Kanlıklılıçer tarafından 2005'te Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci alt boyut toplam 12 maddeden oluşmakta ve 'kavgacı-saldırgan olma' davranışlarını ölçmektedir. İkinci alt boyut toplam 14 maddeden oluşmakta ve endişeli- ağlamaklı olma' davranışlarını ölçmektedir. Üçüncü alt boyut, 4 maddeden oluşmakta ve 'aşırı hareketlilik-dikkatsiz olma' davranışlarını ölçmektedir (Tarkoçin, 2014).

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği: Ladd ve Profilet tarafından geliştirilmiş ve çocukların akran ilişkilerini etkileyen olumsuz davranışlarını ölçek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek, Ergene, Demirtaş-Zorbaz, Gençtanırım Kurt ve Özer (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 'saldırgan davranış, olumlu sosyal davranış, çekingen davranış ve aşırı hareketlilik' davranış yapılarını ölçmektedir. Ölçek toplamda 6 alt boyut ve 59 maddeden oluşmaktadır ve öğretmenler tarafından doldurulmaktadır

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği: Ölçek, 5-6 yaş grubu çocukların isyankar davranış, sosyal kaygı ve uyum davranışlarını ölçmek amacıyla Şehirli ve Subaşı (2010) tarafından geliştirilmiştir. Beşli likert tipinde 73 maddeden oluşan ölçekten alınan yüksek puan, çocukta problem davranışların da yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yurt içi ve yurt dışında yapılan zihin kuramı ve problem davranış ile ilgili araştırmalara kronolojik sırayla yer verilmiştir.

Zihin Kuramı ile İlgili Araştırmalar

Badenes vd. (2000)'nin zihin kuramı ve okullardaki akran reddini konu alarak İspanya'da yaptıkları çalışmanın amacı zihin teorisi ile zihni anlama ve akran ilişkileri arasında bağ olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. İspanya'nın alt ve orta sosyokültürel şehirlerinden seçilen 5 okuldaki 15 farklı sınıftan 313 çocuk ile gerçekleştirilen araştırmaya 4-6 yaş arası çocuklar dahil edilmiştir. Araştırmada akran reddine uğrayan çocukları tespit etmek için sosyometri ölçeği ve zihin teorisi gelişimini ölçmek için çeşitli testler ile görevler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda zihni anlama ve sosyal yeterlik ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada 4-6 yaş arasındaki akran reddine maruz kalan bu çocuklar, popüler ve ortalama çocuklar ile zihin kuramı görevlerinde karşılaştırılmıştır. Bu görevlerdeki performans sonuçlarına göre, Beyaz Yalan görevi hariç, akran reddi yaşayan çocuklar ile ortalama çocukların benzer performanslar sergiledikleri gözlenmiştir. Yine zihin kuramı performansları sonuçlarına göre akran reddi yaşayan çocuklar, akranları ile olumlu sosyal deneyimlerde eksiklik yaşamaktadırlar.

Slaughter vd. (2002) Avustralya'da gerçekleştirdikleri araştırmalarında iki ayrı çalışma gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışmaya 4-6 yaş arası 78 çocuk katılmıştır. Çocuklar sosyal tercih ve sosyal etki puanlarına göre gruplandırılmış ve beş ayrı zihin kuramı görevine alınmışlardır. Beş yaş üstü çocuklarda zihin kuramı beceri puanı ile çocukların sosyal tercihleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, popüler çocukların zihin

kuramı beceri puanlarının, akran reddine uğramış çocukların beceri puanlarından yüksek olduğu belirtilmiştir. Birinci çalışma ile aynı yolda fakat genişletilmiş olarak gerçekleştirilen ikinci çalışmada, 4-6 yaş arasında 87 yeni çocuk üzerinde çalışılmıştır. Çocukların akran kabulü, zihin kuramı becerisi ve sözel zeka durumlarının yanı sıra, prososyal ve saldırgan davranışlarının öğretmen puanlamasına da dikkat edilmiştir. Çalışmanın sonucunda 5 yaşın üstündeki çocukların zihin kuramı beceri puanları ile sosyal tercihleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. 5 yaşın altındaki çocuklarda akran kabulünün, saldırgan ya da prososyal davranışa sahip olmaları ile ilişkilendiği görülmüştür. Sonuç olarak akran kabulünde zihin kuramı becerisinin etkisinin yaşa göre arttığı söylenmiştir.

Yağmurlu vd. (2005) Avustralya’da yaşayan Avustralyalı ve Türk çocuklar ile anneleri üzerinde yaptıkları çalışmalarında annelerin davranış stillerinin ve çocukların mizaçlarının prososyal davranış üzerine etkisini ve bu etki ile zihin kuramının ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Avustralyalı 51 çocuk ve annenin, Türk 50 çocuk ve annenin katıldığı araştırmada zihin kuramı yeteneği üç farklı yanlış inanç testi ile ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda, her iki millettten de çocukların zihin kuramı yeteneğinin olumlu sosyal davranışı anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Acarlar ve Keçeli Kaysılı (2011), zihin kuramı becerilerinin 3-5 yaşları arasındaki çocuklarda yanlış kanı testlerine göre incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma ailelerinin eğitim düzeyi eşit olan çocuklar ile yürütülmüştür. Araştırmaya 3-5 yaşlarındaki 72 çocuk katılmıştır. Çocuklara görünüm gerçeklik, beklenilmeyen içerik ve beklenilmeyen yer değişikliği görevleri olarak farklı yanlış inanç görevleri uygulanmıştır. Çocukların yaşlarına ve yanlış inanç testlerine göre zihin kuramı becerileri puanları hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda zihin kuramı becerilerinin yaşla birlikte artış gösterdiği, 3 yaşındaki çocukların kendi yanlış inançlarını anlamakta başarılı oldukları, başkalarının yanlış inançlarını değerlendirmede ise 4 buçuk yaşından sonra başarı gösterdikleri görülmüştür.

Ertuğrul (2011)’un çalışmasında çocukların gelişim dönemlerine göre zihin kuramı, dil ve çalışma belleği arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul’da okul öncesi eğitimi alan 3-4 yaş grubundan 100 çocuk, 5-6 yaş grubundan 101 çocuk olmak üzere toplam 201 çocuk oluşturmuştur. Zihin kuramının ölçülmesinde iki yanlış kanı testi, bir görünüş gerçeklik testi uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre zihin kuramı üzerinde 3-4 yaşta çalışma belleğinin; 5-6 yaşta ise dilin etkili olduğu görülmüştür.

Ertuğrul (2011) zihin kuramı becerisi üzerinden dil, çalışma belleği ve yürütücü işlevlerin gelişimsel bağlarını ve birbirleriyle ilişkilerini araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini 3-

4 yaş grubundan 100 çocuk, 5-6 yaş grubundan 101 çocuk oluşturmuştur. Toplam 201 çocuk ile yürütülen çalışmada zihin kuramını ölçmek amacıyla üç farklı yanlış inanç testi ve bir görünüş gerçeklik testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 3-4 yaş grubu ve 5-6 yaş grubu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. 3-4 yaş grubunda zihin kuramı becerisinde çalışma belleği daha etkiliyken ve zihin kuramı becerisi dil becerisi ile yönetici işlevlerden etkilenmezken, 5-6 yaş grubunda dilin daha fazla etkili olduğu ve çalışma belleği ile yönetici işlevin rolü olmaksızın pozitif etki ettiği görülmüştür.

Canan (2012) 4-5 yaş grubu çocuklarda tek dilli ve iki dilli olmanın zihin kuramı üzerindeki etkisini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini bir okul öncesi kurumuna devam eden 4-5 yaş grubundan tek dilli 15 çocuk ile iki dilli 15 çocuk oluşturmaktadır. Çocukların zihin kuramı becerileri görünüş-gerçeklik görevi, beklenmedik içerik görevi, beklenmedik yer değişikliği görevi ile ölçülmüştür. Çalışma sonucunda iki dilli çocuklarda zihin kuramı becerilerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak yaşlara göre incelendiğinde 5 yaş çocukların lehine anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Ayrıca iki dilli çocukların zihin kuramı beceri puanlarının tek dilli çocuklardan yüksek olduğu sonucu da elde edilmiştir.

Gözün Kahraman (2012) çalışmasında zihin kuramı eğitiminin 4-5 yaş grubu çocuklar üzerindeki etkisini olumlu sosyal davranış ve bilişsel bakış açısı üzerinden incelemiştir. Çalışmaya deney grubunda 20 çocuk, kontrol grubunda 18 çocuk olmak üzere toplam 38 çocuk katılmıştır. Araştırmada çocukların zihin kuramı becerilerini ölçmek için Zihin Kuramı Ölçeği kullanılmıştır. Eğitim öncesi ön test ve eğitim sonrası son test çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, eğitim almış deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir artış görülürken, kontrol grubunda ön test ve son test puanları arasında herhangi bir artış görülmemiştir.

Karakelle (2012) çocukların kardeş sayıları ile zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, yaşları 36-72 ay arasında olan çocuklardan 39'u tek çocuk, 39'u kardeşe sahip çocuk ve 20 tanesi ikiz olmak üzere toplam 98 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmada zihin kuramı becerisini ölçmek için görünüm-gerçeklik, beklenmedik yer değişikliği, beklenmedik içerik görevleri kullanılmıştır. Çocukların kardeş sayılarına göre zihin kuramı becerileri incelendiğinde, zihin kuramı becerisi ikiz kardeşe sahip olan çocuklarda daha yüksek bulunmuştur.

Erden (2014) çalışmada farklı sosyo kültürel yapıdaki ailelerin 4-6 yaş arasında olan çocuklarının zihin kuramı becerilerini ölçmeyi ve çocukların aileleri ile arasındaki

bağlanma stillerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Adana’da köyde yaşayan 70 çocuk, kurumlarda kalan 63 çocuk ve mevsimlik işçi olduğu için çadırlarda kalan 71 çocuk oluşturmuştur. Çocukların zihin kuramı becerilerini ölçmek amacıyla yer değiştirme, görünüm-gerçeklik, beklenmedik durum ve yanıltıcı resim olmak üzere dört farklı yanlış kanı görevi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda mevsimlik işçi olan çocukların yanlış kanı görevlerinden aldıkları puanların yaşa göre gelişim göstermediği görülmüştür. Araştırmada zihin kuramı becerisi cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, gezici mevsim işçisi olarak çalışan kız çocukların ve kurumda kalan erkek çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Aydın (2015) prososyal davranışlar üzerinde zihin kuramı becerisinin ve kendini düzenleme becerilerinin etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 3-4 yaş grubundan toplam 104 çocuk oluşturmuştur. Zihin kuramı becerilerini ölçmek amacıyla Zihin Kuramı Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kendini düzenleme becerisi ve zihin kuramının yardım davranışı üzerinde etkili olduğu, yaş ve alıcı dil geliştikçe zihin kuramı becerilerinin yardım davranışı üzerindeki etkisinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kontaş (2015), çalışmasında 5-11 yaş arası çocukların zihin kuramı becerileri ve yaratıcılık yeteneklerinin bazı demografik özelliklere göre araştırılması hedeflenmiştir. Araştırmada anaokulu ve 4.sınıf arasında okuyan toplam 117 çocuk ile çalışılmıştır. Çocukların zihin kuramı becerilerini belirlemek amacıyla yanlış kanı testleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yaratıcılık ve zihin kuramı arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocukların sınıf düzeyleri yani yaşları arttıkça zihin kuramı ve yaratıcılık testlerindeki başarı oranlarının da arttığı görülmüştür. Anne ve babaların yaşı arttıkça çocukların zihin kuramı beceri puanlarında artış olduğu ancak çocukların yaş, cinsiyet, doğum sırası, anne ve baba öğrenim durumunun zihin kuramı beceri düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı da tespit edilmiştir.

Slaughter vd. (2015) bir meta analiz çalışması yapmış olup, 20 çalışmayı incelemiştir. Yaşları 2 ile 10 yaş 8 ay arasında değişen 2.096 çocuğun katılımıyla gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda elde edilen verilere göre; zihin kuramı gelişimi arttıkça akran popülerliğinin de arttığı gözlenmiştir. Zihin kuramının popülerliğe olan bu etkisi kızlarda erkeklere göre daha güçlü olmakla beraber, popülerliğin yaş ile değişmediği bulunmuştur.

Taş (2017) çocukların yaratıcılıkları ve zihin kuramı becerileri üzerinde felsefe eğitiminin etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini okul öncesi eğitimi alan 4-6 yaş arası çocuklar oluşturmuştur. Çalışmaya deney grubunda 31, kontrol-1 grubunda 21 ve kontrol-2

grubunda 24 çocuk olmak üzere toplam 76 çocuk çalışmaya katılmıştır. Çocukların zihin kuramı beceri düzeylerini ölçmek amacıyla yanlış inanç testleri kullanılmıştır. Çocuklara verilen felsefe eğitimi sonrasında, deney grubundaki çocukların zihin kuramı test puanları kontrol grubundaki çocuklardan daha yüksek bulunmuştur. Deney grubundaki çocukların felsefe eğitimi sonrasında zihin kuramı becerilerinde artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demir ve Kılınç (2018) anasınıfında çocuklara verilen drama eğitiminin çocukların zihinsel becerilerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini Ankara’da aynı okulda anaokulu eğitimi alan 30 çocuk oluşturmaktadır. Çocuklardan 15’i kontrol grubu, 15’i deney grubu olarak çalışmaya katılmışlardır. Araştırmada zihin kuramı beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Zihin Kuramı Ölçeği uygulanmıştır. Drama eğitimi sonunda yapılan son testler neticesinde elde edilen sonuçlara göre, drama eğitiminin çocuklarda zihin kuramı becerilerini geliştirici etkiye sahip olduğu gözlenmiştir.

Gürleyik (2018) çalışmasında zihin kuramı ile akran ilişkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini anaokuluna devam eden toplam 155 çocuk oluşturmıştır. Çocukların zihin kuramı becerilerini ölçmek amacıyla Zihin Kuramı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, zihin kuramı gelişiminde çocukların cinsiyeti etkili olmazken çocukların yaşının pozitif yönde anlamlı bir farklılığa yol açtığı gözlenmiştir. Kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde iki kardeşe sahip çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin tek çocuk ya da üç kardeşe sahip çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinde çocuğun doğum sırası, baba yaşı, anne ve baba öğrenim düzeyi ve annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir.

Güven vd. (2019), zihin kuramı becerileri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında 60-68 aylık 82 çocuk ile çalışmışlardır. Çalışma sonucunda zihin kuramı becerisinin cinsiyete göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bunun yanında zihin kuramı becerisi ve sosyal problem çözme becerisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak zihin kuramı beceri düzeyi arttıkça, sosyal problem çözme becerisi de artmaktadır.

Problem Davranışlar ile İlgili Araştırmalar

Seven (2007)’nin yapmış olduğu araştırmanın amacı sosyal davranış problemi gösteren çocukların ailelerinin bu davranışlar üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda, ailenin

sosyo ekonomik durumu, kardeş sayısı, ailenin eğitim durumu gibi boyutlar ele alınmıştır. Muş ilinde belirlenen ilçelerde 6 yaşında, ailesiyle yaşayan 110 çocuk araştırmaya katılmıştır. Gözlem yolu ile kayda geçilen bilgilerde ölçek olarak Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Davranış Problemi Bölümü Öğretmen Formu ve Genel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla davranış problemi göstermeye yatkın oldukları görülmüştür. Çocuğun doğum sırası, anne eğitimi, aile tipi değişkenlerinin çocuğun davranışları üzerinde etkisinin olmadığı görülmüştür. Bunun yanında, kardeş sayısı arttıkça problem davranış görülme durumunun arttığı, çalışmayan annelerin çocuklarının daha fazla problem davranış sergilediği ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında daha fazla davranış problemi görüldüğü sonuçlarına varılmıştır.

Aslan (2009) araştırmasında çocukların bilişsel işlemleri ile uyum ve davranış sorunları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada 5-6 yaşlarında 240 çocuk ile çalışılmıştır. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, bilişsel yetenekleri ölçme amacıyla çocuklara bireysel uygulanan Bilişsel Değerlendirme Sistemi, uyum ve davranış problemlerini tespit etmek için ise öğretmenler tarafından doldurulan Yenilenmiş Davranış Problemleri Kontrol Listesi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla davranış problemi sergiledikleri görülmüştür.

Özbey (2012) çocuklarda görülen davranış problemleri ile ebeveynlerinin evliliklerindeki uyum ve sosyal destek algıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Problem davranışları ölçmek amacıyla Problem Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya 89 çocuk ve ebeveyni katılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların dışa yönelik davranış problemleri ile anne ve babalarının evlilik uyumları arasında negatif bir ilişki görülmüştür. Aynı zamanda, çocukların ebeveynlerinin sosyal destek algıları ile gösterdikleri problem davranışlar arasında da negatif yönde ilişki bulunmuştur.

Tepeli (2012) çocuklarda görülen problem davranışlar ile annelerinin bu davranışlara yönelttikleri iletileri incelediği araştırmasında 4-6 yaşlarında okul öncesi eğitimi alan 253 çocuğun annesi ile çalışmıştır. Annelere çocuklarında görülebilecek beş farklı problem davranış örneği gösterilerek “siz olsaydınız nasıl tepki verirdiniz” sorusunu yönelterek açık uçlu cevaplar almıştır. Aynı zamanda annelerin empati becerilerini ölçmek için Empatik Eğilim Ölçeği, iletişim becerilerini ölçmek için İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği de kullanılmıştır. Araştırma neticesinde annelerin ben dili yerine daha çok sen dili kullanarak

çocuklarına ileti verdikleri saptanmıştır. Annelerin empatik eğilimlerinin çocuklara verdikleri iletiler üzerinde bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Derman ve Başal (2013)'ın çalışmalarında çocuklarda görülen davranış problemleri ile anne ve baban tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. 5 ve 6 yaşlarında olan toplam 1112 çocuk üzerinde gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlere uygulanan ve araştırmacılar tarafından hazırlanan davranış ölçeği ve aileye uygulanan Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde erkek çocukların, kız çocuklarına oranla daha fazla davranış problemi gösterdiği saptanmıştır. Çocukların %60'ında bir ya da birden fazla davranış problemi olduğu görülmüştür. Bu davranış problemleri görülme sıklığına göre içe kapanıklık, hiperaktiflik, iştahsızlık, inatçılık, saldırganlık olarak sıralanmıştır. Bu davranış problemleri görülme yoğunluğu olarak cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Örneğin, içe kapanıklık kızlarda daha fazla görülürken hiperaktif davranışlar erkeklerde daha sık görülmektedir. Ailelerde görülen aşırı koruyucu tutumlarda çocuklarda hayvan korkusunun arttığı, demokratik tutumda içe kapanıklık, parmak emme ve fobilerin arttığı, aşırı disiplin gösteren ailelerin çocuklarında yalan söyleme davranışının arttığı görülmüştür.

Tarkoçin (2014) yaptığı çalışmada ebeveyn ile çocuk iletişimi ve davranış sorunlarını ele almıştır. Araştırmaya 48-66 aylık 400 çocuk ile ebeveynleri katılmıştır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, davranış problemlerini ölçmek için Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği ile Anne Baba Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı kullanılmıştır. Çocukların gösterdikleri davranış problemlerinin ebeveynleri ile olan ilişkilerinden etkilenmediği sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra, davranış problemlerinin kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi ve yaşı değişkenlerine göre farklılık göstermediği görülmüştür. Fakat çocuğun davranış problemi göstermesinde çocuğun cinsiyeti, baba eğitim durumu ve yaşı ile aile sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar Ekici (2013) tarafından yapılan çocuklardaki problem davranışlar ve aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaya İstanbul'dan 295 çocuk ve ailesi katılmıştır. Araştırmada Aile Bilgi Formu ile Problem Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların gösterdikleri davranış problemleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, erkek çocukların kızlardan daha fazla problem davranış sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Parsak (2015) araştırmasında çocukların uyum ve davranış problemleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki üzerinde çocukların empati ve sosyal beceri düzeyinin rolü incelenmiştir.

Çalışmaya 4-6 yaş arasında 210 çocuk katılmıştır. Anne ve babalara Çocuk Yetiştirme Anketi, anne, baba ve öğretmenlere Duygu Ayarlama Ölçeği, Ladd Profilet Çocuk Davranış Ölçeği ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme ölçekleri uygulanmıştır. Sonuç olarak, anne baba tutumları ile çocuğun davranış problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca olumlu ebeveyn tutumu gösteren ailelerin çocuklarında empati düzeyinin ve olumlu sosyal becerilerin yüksek olduğu, bunun sonucunda da daha az uyum sorunu gösterildiği tespit edilmiştir.

Alp (2016) çocukların saldırgan davranış düzeylerine ve sosyalleşme süreçlerine akran eğitimi ve oyunların etkisini araştırmıştır. 20 çocuk ile başladığı araştırmanın devamında çocukları 10 çocuk deney grubunu, 10 çocuk kontrol grubunu oluşturacak şekilde düzenlemiştir. Veri toplama aracı olarak Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek çocukların aileleri ve öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Ön-test ve son-test uygulamaları sonrasında elde edilen sonuçlara göre, akran eğitimine ve oyunlara katılan çocukların saldırgan davranışlarında azalma, sosyalleşme düzeylerinde ise artış görülmüştür.

Güder vd. (2018) okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları davranış problemleri ve bu davranışlara karşı kullandıkları stratejileri araştırmıştır. Araştırmada 13 okul öncesi öğretmeni ile yarı yapılandırılmış form üzerinden görüşme gerçekleştirilmiştir. Öfke nöbetleri, bağırma, inatlaşma, ağlama öğretmenlerin ortak belirttikleri en çok gözlenen davranış problemleri olmuştur. Bu noktada öğretmenlerin davranış gerçekleştiğinde, göz teması ile uyarma, tepkisiz kalma ve ödül ya da ceza verme eğilimlerinde oldukları görülmüştür.

Özbey ve Aktemur Gürlek (2019) tarafından yapılan çalışmada, yaşları 48 ve 72 ay arasındaki çocukların motivasyonları, sosyal becerileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar, Genel Bilgi Formu, Sosyal Beceri Ölçeği, Problem Davranış Ölçeği, Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeği kullanmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre motivasyon düzeyi yüksek çocuklarda davranış problemlerine daha az rastlanırken, sosyal beceri düzeylerinin motivasyon düzeyi arttıkça yükseldiği gözlenmiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranış gösterme durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma betimsel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmada, alt problemlerden biri olan zihin kuramı becerileri ile problem davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama, bir durumu tüm noktaları ile tanımlamaya yönelik yapılan bir araştırma modelidir. İlişkisel tarama modeli ise, iki veya daha fazla değişkenin birbirine etkisini ve bu etkinin derecesini belirlemeye yönelik yapılan araştırma modelidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken, zaman ve emek açısından ekonomik ve kolay ulaşılır olması sebebi ile tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada çalışma grubu olarak, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan 7 resmi anaokulunda öğrenim gören 5-6 yaş grubundan 230 çocuk ve onların ebeveynleri ile çalışılmıştır.

5-6 yaş grubundan 230 çocuk ve ebeveynlerinin demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Çocukların ve Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Demografik Özellikler	Kategoriler	<i>f</i>	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	138	60
	Erkek	92	40
Çocuğun Doğum Sırası	Tek çocuk	104	45,2
	İlk çocuk	109	47,4
	Diğer	17	7,4
Çocuğun Kardeş Sayısı	Tek çocuk	47	20,4
	1 kardeş	120	52,2
	2 ve üstü kardeş	63	27,4
Annenin Yaşı	25-35 arası	157	68,3
	35 ve üstü	73	31,7
Babanın Yaşı	25-35 arası	60	26,1
	35 ve üstü	170	73,9
Anne Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	62	27
	Lisans ve üstü	168	73
Baba Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	61	26,5
	Lisans ve üstü	169	73,5
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	139	60,4
	Çalışmıyor	91	39,6
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	227	98,7
	Çalışmıyor	3	1,3
Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	2 Bin-5 Bin	120	52,2
	5 Bin- 10 Bin	101	43,9
	10 Bin- 15 Bin	9	3,9
Toplam		230	100

Tablo 1'e göre, çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde %60'ının kız, %40'ının erkek olduğu görülmektedir.

Çocukların doğum sıralarına göre dağılımları incelendiğinde, %45,2'sinin tek ya da ilk çocuk, %47,4'ünün ikinci çocuk, %7,4'ünün üçüncü ve daha üstü doğum sırasında olduğu görülmektedir.

Çocukların kardeş sayılarına göre dağılımları incelendiğinde, %20,4'ünün tek çocuk olduğu, %52,2'sinin bir kardeşe sahip olduğu, %27,4'ünün iki veya daha fazla kardeşe sahip oldukları görülmektedir.

Annelerin yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, %68,3'ünün 25 ve 35 yaş arası olduğu, %31,7'sinin 35 ve üstü yaşlarda olduğu görülmektedir.

Anne öğrenim durumuna göre dağılımlar incelendiğinde, annelerin %27'sinin lise ve altı öğrenim düzeyine, %73'ünün lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Annelerin çalışma durumu dağılımları incelendiğinde, grubun %60,4'ünü çalışan anneler oluştururken, %36,9'unu çalışmayan anneler oluşturmaktadır.

Babaların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, %26,1'inin 25 ve 35 yaş arasında olduğu, %73,9'unun 35 ve üstü yaşlarda olduğu görülmektedir.

Baba öğrenim düzeyi dağılımları incelendiğinde, lise ve altı öğrenim düzeyine sahip babalar grubun %26,5'ini oluştururken, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip babalar grubun %73,5'ini oluşturmaktadır.

Babaların çalışma durumu dağılımları incelendiğinde %98,7'sinin çalıştığı, %1,3'ünün çalışmadığı görülmektedir.

Ailenin aylık gelir düzeyi dağılımları incelendiğinde, aylık geliri 2.000 TL ile 5.000 TL arasında olan aileler grubun %52,2'sini oluştururken, aylık geliri 5.001 TL ile 10.000 TL arasında olan aileler grubun %43,9'unu, aylık geliri 10.000 TL'nin üstünde olan aileler grubun %3,9'unu oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Anne, baba ve çocukların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu, çocukların zihin kuramı becerilerini ölçmek için Zihin Kuramı Ölçeği, çocuklarda görülen problem davranışları belirlemek amacıyla Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu araştırmaya katılan çocukların cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babalarının yaşı, öğrenim düzeyi ve çalışma durumları

ile aile aylık gelir düzeyinin belirlenmesine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Kişisel Bilgi Formu araştırmaya katılan çocukların velileri tarafından doldurulmuştur.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği

Şehirli ve Subaşı (2010) tarafından geliştirilen bu ölçek, geçerlik güvenirlik çalışmalarında 5-6 yaş grubunda toplam 243 çocuğa uygulanmıştır. 116 maddeden oluşan ölçeğin uygulama formu öğretmenleri tarafından çocuklara uygulanmıştır. Çalışma sonucunda 73 maddelik bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı 0.95, iki yarı test korelasyonu 0.82 olarak hesaplanmıştır. Ölçek, "İsyankar Davranışlar", "Sosyal Kaygı" ve "Uyum" olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutların isimlerine içerdikleri maddelere göre karar verilmiştir. Kendisine, başkalarına ya da çevresine zarar verici davranışları ölçmesi sebebiyle birinci alt boyut *isyankar davranışlar* olarak isimlendirilmiştir. (Örneğin: Madde 1: *Kasıtlı olarak başkalarını kızdırır. Madde 69: Diğer çocukları canlarını acıtmakla tehdit eder*). Kendine güven ve olumlu iletişim becerilerini yansıtan davranışları ölçmesi nedeniyle ikinci alt boyut *uyum* olarak isimlendirilmiştir. (Örneğin: Madde 94: *Arkadaşlarına yardımcı olmaktan hoşlanır. Madde 95: İstemediği bir şeyi rahatlıkla söyler*). Üçüncü alt boyut olan sosyal *kaygı*, küsmek, ağlamak, utanmak gibi davranışları ölçmektedir. (Örneğin: Madde 36: *Çok çabuk ağlar. Madde 54: Yeni bir ortama girmekte zorlanır*). Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekte her bir madde "Her Zaman Katılıyorum" ile "Hiçbir Zaman Katılmıyorum" seçenekleri arasında değerlendirilmektedir ve 1'den 5'e kadar puanlanmaktadır. "Hiçbir Zaman" 1 puan ile, "Her Zaman" 5 puan ile derecelendirilmektedir. Ölçekte olumlu anlamda bulunan 21 madde ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 365, en düşük puan 73 olarak belirlenmiştir. Ölçek sonuçları yorumlanırken, çocuğun ölçekten fazla puan alması daha fazla problem davranış gösterdiği anlamına gelmektedir. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin bu araştırmanın örneklemini oluşturan çocuklar üzerinde uygulanması neticesinde, ölçeğin toplam puanı üzerinde Cronbach-alfa değeri 0.96, ölçek alt boyutlarına ilişkin hesaplanan Cronbach-alfa değerleri isyankar davranışlar alt boyutu için 0.94, sosyal kaygı alt boyutu için 0.89, uyum alt boyutu için 0.90 olarak hesaplanmıştır. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin kullanımı için izin alınmıştır (EK.3). Ölçek araştırmaya katılan çocukların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur.

Zihin Kuramı Ölçeği

Wellman ve Liu tarafından 2004 yılında geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Gözün Kahraman (2012) tarafından yapılan Zihin Kuramı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması 4-6 yaş arası toplam 106 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sonucunda KR-20 güvenirlik katsayı değeri 0.50 bulunmuştur. Bunun sebebi ölçekte bulunan test soru sayısının az olması olarak açıklanmıştır. 30 çocuk ile bir ay aradan sonra yapılan test-tekrar-test güvenirlik katsayısı ise 0.78 olarak hesaplanmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından çocuklara bireysel olarak uygulanırken, hikayelendirme kısmında anlaşılabilirliğin yüksek olması amacıyla çeşitli görseller ve figürler kullanılmaktadır. Her bir uygulama yaklaşık 15-20 dakika sürmektedir. Ölçek istek, düşünce gibi zihinsel durumları içeren *farklı istek, farklı inanç, bilgi erişimi, belirgin yanlış inanç ve içerik yanlış inanç* olmak üzere basitten karmaşığa doğru sıralanmış beş görevden oluşmaktadır.

Görevlerin her biri bir senaryo ile çocuklara aktarılır. Senaryodaki kahramanın istek ve beğenileri ya da davranışları hakkında soru sorulur. Çocuğun bir görevde başarılı kabul edilebilmesi için kahramanın istek ve düşüncesini anlamış olması ve ifade etmesi gerekmektedir. Başarılan her bir görev için "1 puan" verilirken başarılamayan bir görev için "0 puan" verilmektedir. Örneğin;

Farklı istek görevi senaryosu: Araştırmacı, havuç ve kurabiye resimlerinin olduğu kartlar ve ismi Ali olan bir oyuncak figür kullanır. Araştırmacı çocuğa, ara öğün zamanının geldiğini söyler ve işaret ederek havuç ve kurabiye ile Ali'yi tanıtır. Araştırmacı çocuğa, 'Sen bu yiyeceklerden en çok hangisini seviyorsun?' diye sorar. Çocuğun cevabına göre devam edilir. Çocuk en çok havucu sevdiğini belirtmiş ise, araştırmacı 'Evet, güzel bir seçim. Fakat Ali havucu sevmez, kurabiye sever. Yemek yeme zamanında sence Ali hangi yiyeceği tercih edecektir?' diye sorar. Bu aşamada çocuğun görevden geçebilmesi için, Ali'nin sevdiği yiyecek olan kurabiyeyi tercih edeceği cevabını vermesi beklenir. Bu örnekte çocuk Ali'nin sevdiği yiyeceğin kurabiye olduğunu belirtmesi halinde 1, havuç olduğunu belirtmesi halinde 0 puan verilir.)

Zihin Kuramı Ölçeği'ni kullanmak için gerekli izin alınmıştır (EK.5). Ölçek araştırmacı tarafından her bir çocuğa bireysel olarak uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın yürütülmesi için gerekli izinler alındıktan sonra, okullar önceden ziyaret edilerek okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşülmüş ve bilgi verilmiştir. Veri toplama araçlarından “Kişisel Bilgi Formu” ve “Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği” çocukların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur. Veri toplama araçları öğretmenler aracılığı ebeveynlere ulaştırılmıştır. Bir hafta sonra öğretmenler aracılığı ile geri toplanmıştır. Ebeveynlere gönderilen 256 formdan 230 form, geri alınmıştır. “Kişisel Bilgi Formu” ve “Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği”ni eksiksiz dolduran 230 ebeveynin çocuğuna daha sonra “Zihin Kuramı Ölçeği” uygulanmıştır. Zihin kuramı ölçeğinin uygulanmasından önce araştırmacı, sınıflarda kendisini tanıtmış ve sınıfta bir etkinlik uygulaması süresince, etkinliğe katılarak zaman geçirmiştir. “Zihin Kuramı Ölçeği” her bir çocuğa bireysel olarak uygulanmıştır. Uygulama okul müdürleri tarafından belirlenen ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin uygulanması her bir çocuk için yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Verilerin toplanması bir ay içerisinde tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında çocuklardan Zihin Kuramı Ölçeği ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ile toplanan verilerle çocuk ve ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler analiz edilmiştir. Veri setinin doğruluğuna ilişkin kontrol sağlanarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Kayıp veri analizi yapılmış, kayıp veriye rastlanmamıştır. Kutu grafiği (boxplot) ile uç değerlerin olup olmadığı incelenmiş ve uç değer olmadığı tespit edilmiştir.

Ölçeklerden elde edilen puan dağılımlarının çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek ve ölçekler arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılacak yöntemlerin parametrik veya nonparametrik olup olmadığına karar vermek için veri dağılımında normallik ve homojenlik testleri yapılmıştır. Ölçekten elde edilen veride ölçeğin geneli ve alt faktörlerine ilişkin puanların normal dağılım varsayımının sınanması için kestirilen çarpıklık veya basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında olmasının kabul edilebileceği ifade edilmektedir (Leech, Barrett ve Morgan, 2005, s. 21).

Tablo 2

Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Normalliğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N=230	Çarpıklık	Basıklık
Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	İsyankar Davranış	0,79	0,68
	Sosyal Kaygı	0,39	-1,02
	Uyum	0,74	-0,28
	Ölçeğin Geneli	1,02	-0,04
Zihin Kuramı Ölçeği		1,31	2,62

Tablo 2 incelendiğinde Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nde çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 aralığından büyük bir sapma göstermediği görüldüğünden dağılımların normallik varsayımını sağladığı, ancak Zihin Kuramı Ölçeği'ne ait puan dağılımlarının normallik varsayımını sağlamadığı görülmektedir.

Çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin iki kategorili olan değişkenlere (çocuğun cinsiyeti, annenin yaşı, babanın yaşı, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu) göre ölçeklerden alınan puanlar arasındaki farklılığın incelenmesi için normallik ve varyans homojenliği varsayımlarını sağladığında parametrik yöntem olan Bağımsız Örneklemeler (Independent-Samples) T-Testi analizi kullanılmıştır. İncelenen demografik değişkene göre her bir grupta normallik sağlanamıyorsa non-parametrik ve daha az güçlü bir yöntem olan Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Yine ele alınan demografik değişkene göre varyans homojenliği sağlanamıyorsa varyansların eşit olmadığı durumdaki hesaplanan serbestlik derecesi ile t istatistiği dikkate alınmıştır.

Çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin kategori sayısı ikiden fazla olan değişkenlere (çocuğun doğum sırası, anne öğretim düzeyi, baba öğretim düzeyi, aylık gelir düzeyi) göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki farklılığa gerekli varsayımları sağladığında parametrik bir yöntem olan Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) ile bakılmıştır. Kategori sayısı ikiden fazla olan değişkenlerde gruplar arası farklılıklar incelenirken anlamlı farklılık çıkması durumunda hangi gruplar arasında farklılığın olduğunun bulunması için tek yönlü varyans analizinde varyans homojenliği sağlandığı durumlarda çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi, varyans homojenliği sağlanmadığı durumlarda Games-Howell testi dikkate alınmıştır (Can, 2014, s. 152; Kilmen, 2015, s.143).

Ele alınan demografik değişken için elde edilen puan dağılımı tek yönlü varyans analizinin varsayımlarını karşılamıyorsa Kruskall Wallis H Testi yapılmıştır.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ile Zihin Kuramı Ölçeği'ne ilişkin puanlar arasındaki korelasyon ilişkisine, zihin kuramı becerileri puan dağılımları normallik varsayımını sağlamadığından non-parametrik yöntem olan Spearman korelasyon analizi ile bakılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma soruları kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Çocukların Zihin Kuramı Becerilerine İlişkin Bulgular

1. Alt Problem

Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri çocukların cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı ile anne ve babaların yaşı, öğrenim düzeyi, annelerin çalışma durumu ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 3'te çocukların zihin kuramı beceri düzeylerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 3

Çocukların Zihin Kuramı Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

	En düşük puan	En yüksek puan	X	S	Çarpıklık	Basıklık	N
Zihin Kuramı Ölçeği	0	6	1,46	1,30	1,31	2,62	230

Tablo 3'te araştırmaya katılan çocukların zihin kuramı becerilerinin betimsel sonuçları görülmektedir. Zihin Kuramı Ölçeği'nde çocukların almış olduğu en düşük değer 0 iken en yüksek değer 6 olmuştur. Bununla birlikte çocukların testten aldıkları puanların ortalama değeri 1,46 olup s=1,30 sapma göstermektedir. Çarpıklık değeri 1,31 ile çocukların zihin kuramı beceri düzeyi puanlarının ortalamanın altında yığıldığı görülmektedir.

a) *Çocukların zihin kuramı becerileri çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 4

Çocukların Cinsiyetine Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	P
Zihin Kuramı Ölçeği	Kız	138	112,48	5931,0	-,875	,381
	Erkek	92	120,03			
	Toplam	230				

Tablo 4’te çocukların zihin kuramı beceri puanları cinsiyet değişkenine göre sunulmuştur. Buna göre, kız ve erkek çocukların Zihin Kuramı Ölçeği’nden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($U=5931,0$; $z=-,875$; $p>,05$).

İlgili alanyazın incelendiğinde, bazı çalışmalar çocukların cinsiyetlerine göre zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık görülmediğini belirtirken (Canan, 2012; Güven vd., 2019) bazı çalışmalar ise kız çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin erkek çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinden yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Altıntaş, 2014; Sarı ve Altun, 2018).

b) *Çocukların zihin kuramı becerileri doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 5

Çocukların Doğum Sırasına Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Doğum sırası	N	Sıra ortalaması	sd	Ki-Kare	p	Post Hoc
Zihin Kuramı Ölçeği	Tek/ilk çocuk	104	101,84	2	9,17	,010*	2>1
	İkinci çocuk	109	128,45				
	Üçüncü ve üstü	17	116,06				
	Toplam	230					

* $p<,05$

Tablo 5’te çocukların zihin kuramı beceri puanları doğum sırası değişkenine göre sunulmuştur. Tablo incelendiğinde doğum sırasına göre çocukların zihin kuramı beceri puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür ($X^2=9,17$; $p=,010<,05$). Bu farklılık,

ikinci çocuk olan çocukların zihin kuramı beceri puan ortalamalarının, tek çocuk ya da ilk çocuk olan çocuklara göre daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde doğum sırası değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığını savunan çalışmalar görülmektedir (Gürleyik, 2018; Konaş, 2015).

c) *Çocukların zihin kuramı becerileri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 6

Çocukların Kardeş Sayısına Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Kardeş sayısı	N	Sıra ortalaması	sd	Ki-Kare	p	Post Hoc
Zihin Kuramı Ölçeği	Tek çocuk	47	78,18	2	21,63	,000*	3>1
	1 kardeş	120	129,46				2>1
	2 ve üstü kardeş	63	116,75				
	Toplam	230					

*p<,05

Tablo 6’da çocukların zihin kuramı beceri düzeyleri kardeş sayısı değişkenine göre sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, kardeş sayısına göre zihin kuramı beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür ($X^2=21,63$; $p=,000<,05$). Bu durum, iki ve üstü kardeşe sahip çocukların zihin kuramı beceri düzeyi puan ortalamalarının tek çocuk olan çocukların puan ortalamalarından yüksek olmasından ve bir kardeşe sahip olan çocukların puan ortalamalarının tek çocuk olan çocukların puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, bazı çalışmalar kardeş sayısına göre zihin kuramı becerilerinin anlamlı farklılık gösterdiğini belirtirken, bazı çalışmalar ise kardeş sayısına göre zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık olmadığını savunmaktadır. Karakelle (2012) çalışmasında tek çocuk olan çocukların zihin kuramı beceri düzeyinin düşük olduğunu, buna karşın ikiz çocuklarda zihin kuramı beceri düzeyinin en yüksek olduğunu dile getirmiştir. Konaş (2015) kardeş sayısı arttıkça zihin kuramı beceri düzeyinin de arttığını belirtirken, Gürleyik (2018) tek çocuk olan çocuklar ile kardeş sayısı üç ve daha fazla olan çocuklarda zihin kuramı beceri düzeyinin düşük olduğunu, bununla birlikte iki kardeşe sahip çocuklarda zihin kuramı beceri düzeyinin en yüksek olduğunu belirtmiştir.

Buna karşın, Sarı (2011), kardeş sayısının zihin kuramı becerileri üzerinde bir etkisi olmadığını ifade etmiştir.

Çocukların kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerine göre elde edilen sonuçlar göz önüne alındığında, sonuçların birbiri ile örtüştüğü gözlenmektedir. Buna göre, çocukların kardeş sahibi olmaları zihin kuramı becerilerini olumlu anlamda etkilemektedir. Kardeş sahibi olmanın paylaşma, birlikte oynama, problem çözme, devamlı iletişimde bulunma gibi avantajlı durumları göz önüne alındığında birbirlerinin dil becerilerini ve sosyal-duygusal gelişimlerini olumlu etkilemeleri sonucu zihin kuramı becerilerini de destekledikleri düşünülebilir.

d) *Çocukların zihin kuramı becerileri annelerinin yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 7

Annelerin Yaşına Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Annenin yaşı	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	p
Zihin Kuramı Ölçeği	25-35 arası	157	108,89	4692,0	-2,294	,022*
	35 ve üstü	73	129,73			
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 7’de çocukların zihin kuramı beceri puanları, annelerin yaşı değişkenine göre sunulmuştur. Tabloya göre, çocukların annelerinin yaşına göre zihin kuramı beceri puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (U= 4692,0; p=0,22<,05). Bu farklılık annelerinin yaşı 35 ve üstü olan annelerin çocuklarının zihin kuramı becerileri puan ortalamalarının, annelerinin yaşı 25-35 arası olan çocukların zihin kuramı becerileri puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, Kontaş (2015) çalışmasında benzer sonuçlar elde etmiş, annenin yaşı arttıkça çocuklarda zihin kuramı beceri düzeyinin arttığını ifade etmiştir. Buna karşın, Gürleyik (2018) annenin yaşı arttıkça çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin azaldığını belirtmiştir.

e) *Çocukların zihin kuramı becerileri babalarının yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 8

Babaların Yaşına Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Babanın yaşı	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	p
Zihin Kuramı Ölçeği	25-35 arası	60	97,23	4004,0	-2,566	,010*
	35 ve üstü	170	121,95			
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 8’de çocukların zihin kuramı beceri puanları, babaların yaşı değişkenine göre sunulmuştur. Buna göre, çocukların babalarının yaşına göre zihin kuramı beceri puanlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür (U=4004,0; p=,010<,05). Bu farklılık, yaşları 35 ve üstü olan babaların çocuklarının zihin kuramı becerileri puan ortalamalarının, yaşları 25 ile 35 yaş arası olan babaların çocuklarının zihin kuramı becerileri puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde Gürleyik (2018), çocukların zihin kuramı beceri puanlarının babalarının yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Buna karşın Kontaş (2015), babalarının yaşı arttıkça, çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin de arttığını ifade etmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, çocukların anne ve babalarının yaşı arttıkça zihin kuramı becerilerinin arttığı görülmüştür. Bu durumun, 35 yaş ve üstü anne ve babaların, 25-35 yaş arası anne ve babalara göre eğitim hayatlarında ve kariyerlerinde hedeflerini gerçekleştirmiş olmalarından dolayı çocuklarına daha fazla zaman ayırabilmelerinden ve artan tecrübeleri ile ebeveynlik becerilerinin de gelişmesi sonucu çocuklarına daha nitelikli rehberlik edebilmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

f) *Çocukların zihin kuramı becerileri annelerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 9

Annelerin Öğrenim Düzeyine Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Annenin eğitim düzeyi	N	Sıra ortalaması	M- Whitney U	Z	p
Zihin Kuramı Ölçeği	Lise ve Altı	62	94,99	3936,5	-2,946	,003*
	Lisans ve üstü	168	123,07			
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 9’da çocukların zihin kuramı beceri puanları, annelerinin eğitim düzeyi değişkenine göre sunulmuştur. Çocukların annelerinin eğitim düzeyine göre zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($U=3936,5$; $p=,003<,05$). Bu farklılık, anneleri lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip çocukların zihin kuramı becerileri puan ortalamalarının, anneleri lise ve altı öğrenim düzeyine sahip çocukların zihin kuramı becerileri puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, anne öğrenim düzeyine göre çocukların zihin kuramı becerileri puan ortalamalarında anlamlı farklılık olduğunu ve anlamlı farklılık olmadığını belirten çalışmalar bulunmaktadır. Sarı (2011) çalışmasında annelerin öğrenim düzeyi arttıkça çocukların zihin kuramı becerilerinin de arttığını ifade etmiştir. Altıntaş (2014) yüksek öğrenim mezunu annelerin çocuklarının zihin kuramı beceri düzeylerinin, ilk öğretim mezunu annelerin çocuklarının zihin kuramı beceri düzeylerinden yüksek olduğunu belirtmiştir. Ancak Kontaş (2015) ve Gürleyik (2018) anne öğrenim düzeyine göre zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığını ifade etmişlerdir.

g) *Çocukların zihin kuramı becerileri babalarının öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 10

Babaların Öğrenim Düzeyine Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Babanın eğitim düzeyi	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	p
Zihin Kuramı Ölçeği	Lise ve altı	61	85,43	3320,0	-4,273	,000*
	Lisans ve üstü	169	126,36			
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 10'da çocukların zihin kuramı beceri puanları, babalarının öğrenim düzeyi değişkenine göre sunulmuştur. Çocukların babalarının öğrenim düzeyine göre zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur (U=3320,0; p=,000<,05). Bu farklılık öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan babaların çocuklarının zihin kuramı becerileri puan ortalamalarının, öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının zihin kuramı becerileri puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, Sarı (2011) babaların öğrenim düzeyi arttıkça çocukların zihin kuramı becerilerinin de arttığını ifade etmiştir. Altıntaş (2014), yüksek öğrenim mezunu babaların çocuklarının zihin kuramı beceri düzeylerinin ilk öğretim mezunu babaların çocuklarının zihin kuramı beceri düzeylerinden yüksek olduğunu belirtmiştir. Buna karşın Kontaş (2015) ile Gürleyik (2018) babaların öğrenim düzeyinin çocukların zihin kuramı becerileri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Anne öğrenim düzeyi değişkenine göre elde edilen sonuçlar ile baba öğrenim düzeyi değişkenine ilişkin sonuçlar benzerlik göstermektedir. Öğrenim düzeyi yüksek ebeveynlerin, çocuklarının bilişsel gelişimi için çocuklarını oyun ve etkinlikler ile evde destekliyor olabilecekleri, daha fazla yazılı-sözlü kaynak kullanıyor olabilecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda, öğrenim düzeyi yüksek ebeveynlerin medya okuryazarlığının daha yüksek olabileceği, çocuklarını yetiştirme ve destekleme konusunda sosyal medya ve medya araçlarından daha fazla yararlanıyor olabilecekleri ve çocuklarına daha zengin uyaranlı ortam sunabilecekleri düşünülmektedir.

h) *Çocukların zihin kuramı beceri puanları çocukların annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 11

Annelerin Çalışma Durumuna Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Annenin çalışma durumu	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	p
Zihin Kuramı Ölçeği	Çalışıyor	139	94,99	3936,5	-2,946	,003*
	Çalışmıyor	91	123,07			
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 11’de çocukların zihin kuramı beceri puanları, annelerinin çalışma durumu değişkenine göre özetlenmiştir. Çocukların annelerinin çalışma durumuna göre zihin kuramı beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür (U=3936,5; p=,003<,05). Bu durum, anneleri çalışmayan çocukların zihin kuramı beceri düzeyleri puan ortalamasının daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu durum, çalışan annelerin çalışmayan annelere göre daha az çocuk sahibi olmasından dolayı, çalışan annelerin çocuklarının kardeş sayısının daha az olması bu sonuca sebep gösterilebilir. Bu sonucun, araştırma bulgularından elde edilen kardeş sahibi çocukların zihin kuramı becerilerinin daha yüksek olması sonucu ile örtüştüğü görülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, annelerin çalışma durumlarının çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirten çalışmalara rastlanmaktadır (Gürleyik, 2018; Kontaş, 2015).

1) *Çocukların zihin kuramı beceri puanları ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 12

Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Zihin Kuramı Becerileri Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Aylık gelir düzeyi	N	Sıra ortalaması	sd	Ki-Kare	p
Zihin Kuramı Ölçeği	2.500-5.000	120	107,10	2	4,853	,088
	5.001-10.000	101	126,01			
	10.001 ve üstü	9	109,56			
	Toplam	230				

Tablo 12’de çocukların zihin kuramı beceri puanları, ailelerinin aylık gelir düzeyi değişkenine göre sunulmuştur. Ailelerin aylık gelir düzeylerine göre çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($X=4,853$; $p=,088>,05$). İlgili alanyazında ailelerin aylık gelir düzeyine göre çocukların zihin kuramı becerilerinde anlamlı bir farklılık olmadığını belirten çalışmalara rastlanmıştır (Gürleyik, 2018; Konaş, 2015). Buna karşın, ailelerin aylık gelir düzeyi arttıkça çocukların zihin kuramı beceri düzeylerinin de arttığını belirten bir çalışmaya da rastlanmaktadır (Sarı, 2011).

Zihin Kuramı Ölçeği’nden elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, zihin kuramı becerilerinin çocukların doğum sırası ve kardeş sayılarına, anne ve babalarının yaşına, anne ve babalarının öğrenim düzeylerine ve annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Zihin kuramı becerilerinin çocuklarda bilişsel gelişimin bir parçası olarak ilerlediği bilinmektedir. Mevcut araştırmanın sonucunda, zihin kuramı becerilerinin sadece çocuğun bilişsel gelişim sürecinden etkilenmediği, çocuğun doğuştan getirdiği bir özellik olan cinsiyetinin zihin kuramı becerileri üzerinde bir etkisinin olmadığı, bununla birlikte çocuğa ve ailesine ilişkin demografik faktörlerin çocuklarda zihin kuramı becerileri üzerinde rol oynadığı görülmüştür. Bu durumda zihin kuramı becerilerinin, bilişsel süreçlerden etkilenmesinin yanı sıra çocuğun sosyal çevresinden de etkilendiği yorumu yapılabilir.

Çocukların Problem Davranış Gösterme Durumlarına İlişkin Bulgular

2. Alt Problem

Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların problem davranış gösterme durumları çocukların cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı ile anne ve babaların yaşı, öğrenim düzeyi, annelerin çalışma durumu ve aile aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 13

Çocukların Problem Davranış Gösterme Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	En küçük değer	En büyük değer	X	S	Çarpıklık	Basıklık	N
İsyankar Davranış	39	120	65,52	18,51	0,79	0,68	230
Sosyal Kaygı	25	67	41,31	11,90	0,39	-1,02	230
Uyum (Uyumsuzluk)	20	58	32,70	9,32	0,74	-0,28	230
Ölçek Toplam	87	235	140,32	35,77	1,02	-0,04	230

Tablo 13’de çalışmaya katılan çocukların problem davranışlarına ilişkin betimsel istatistiklerine ait bulgular yer almaktadır.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin *isyankar davranış* alt boyutuna ilişkin çocukların aldıkları en düşük puanın 39, en yüksek puanın 120 olduğu görülmüştür. İsyankar davranış alt boyutuna ilişkin çocukların almış olduğu puanların ortalama değeri $X=65,52$ olup, $s=18,51$ sapma göstermektedir. Çarpıklık değeri 0,79 ile çocukların isyankar davranış alt boyutuna ilişkin problem davranış gösterme puanları ortalamanın altında yığılma göstermiştir.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin *sosyal kaygı* alt boyutuna ilişkin çocukların aldıkları en düşük puanın 25, en yüksek puanın 67 olduğu görülmüştür. Sosyal kaygı alt boyutuna ilişkin çocukların problem davranış gösterme puanlarının ortalama değeri $X=41,31$ olup, $s=11,90$ sapma göstermektedir. Çarpıklık değeri 0,39 ile çocukların sosyal kaygı alt boyutuna ilişkin problem davranış gösterme puanlarının ortalamanın altında yığılma gösterdiği görülmüştür.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği’nin *uyum (uyumsuzluk)* alt boyutuna ilişkin çocuklardan elde edilen en düşük puanın 20, en yüksek puanın 58 olduğu görülmüştür. Uyum alt boyutuna ilişkin çocukların problem davranış gösterme puanlarının ortalama değeri $X=32,70$ olup, $s=9,32$ sapma göstermektedir. Çarpıklık değeri 0,74 ile çocukların sosyal kaygı alt boyutuna ilişkin problem davranış gösterme puanları ortalamanın altında yığılma göstermiştir. Ölçeğin ters puanlanması sebebiyle uyum alt boyutu çocuklarda uyumsuz davranış görülme durumunu göstermektedir.

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin toplamından alınan en düşük puanın 87, en yüksek puanın 235 olduğu görülmüştür. Ölçeğin geneline ilişkin çocukların problem davranış gösterme puanlarının ortalama değeri $X=140,32$ olup, $s=35,77$ ile sapma göstermektedir. Çarpıklık değeri 1,02 ile çocukların ölçeğin geneline ilişkin problem davranış gösterme puanlarının ortalamasının altında yığılma gösterdiği görülmüştür.

a) *Çocukların problem davranış gösterme durumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 14

Çocukların Cinsiyetine Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	X	S	t	sd	p
İsyankar Davranış	Kız	138	60,65	14,87	-4,819	151,023	,000*
	Erkek	92	72,82	20,97			
Sosyal Kaygı	Kız	138	39,83	12,39	-2,344	228	,020*
	Erkek	92	43,54	10,80			
Uyum (Uyumsuzluk)	Kız	138	30,11	7,50	-5,152	152,659	,000*
	Erkek	92	36,60	10,41			
Ölçek Toplam	Kız	138	130,91	29,79	-4,884	158,712	,000*
	Erkek	92	154,43	39,27			

* $p<,05$

Tablo 14'te çocukların problem davranış gösterme durumlarına ilişkin alt boyutlar ve ölçeğin toplam puan ortalamaları cinsiyete göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyutunda kız çocukların problem davranış gösterme puan ortalaması $X=60,65$ olup, $s=14,87$ ile dağılmış, erkek çocukların problem davranış gösterme puan ortalaması $X=72,82$ olup, $s=20,97$ ile dağılmıştır. Elde edilen bulguya göre, cinsiyete göre isyankar davranış gösterme durumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($t_{(151,023)}=-4,819$; $p=,000<,05$). Gözlenen bu farklılık, erkek çocuklara ait isyankar davranış alt boyutu puan ortalamalarının kız çocukların isyankar davranış alt boyutu puan ortalamasından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal kaygı alt boyutuna ilişkin kız çocukların problem davranış gösterme puan ortalaması $X=39,83$ olup, $s=12,39$ ile dağılmakta, erkek öğrencilerin problem davranış gösterme puan ortalaması $X=43,54$ olup, $s=10,80$ ile dağılmaktadır. Elde edilen bulguya göre, cinsiyete

göre sosyal kaygı davranışları gösterme durumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($t_{(228)} = -2,344$; $p = ,020 < ,05$). Bu farklılık, erkek çocuklarına ait sosyal kaygı alt boyut puan ortalamalarının kız çocuklarının sosyal kaygı alt boyut puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Uyum alt boyutuna ilişkin kız çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalaması $X = 30,11$ olup, $s = 7,50$ sapma göstermekte, erkek çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalaması $X = 36,60$ olup, $s = 10,41$ ile dağılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre cinsiyete göre uyumsuz davranış gösterme durumları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmektedir ($t_{(152,659)} = -5,152$; $p = ,000 < ,05$). Bu farklılık erkek çocuklara ait uyum alt boyut puan ortalamalarının kız çocukların puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, erkek çocuklarda görülen uyumsuz davranışların kız çocuklardan fazla olmasıdır.

Çocukların ölçekten aldıkları *toplam puan* incelendiğinde ise kız çocukların problem davranış gösterme puan ortalaması $X = 130,91$ olup, $s = 29,79$ ile dağılım göstermektedir. Erkek çocukların problem davranış gösterme puan ortalaması $X = 154,43$ olup, $s = 39,27$ ile dağılım göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre problem davranış gösterme durumları kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(151,023)} = -4,884$; $p = ,000 < ,05$). Bu farklılık, erkek çocukların puan ortalamalarının kız çocukların puan ortalamasından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu duruma erkek çocukların problem davranış sergilemesinin, kız çocukların daha sakin olmasının toplum tarafından kabul edilmiş ve beklenen bir davranış olması sebep gösterilebilir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, Şehirli (2007) çalışmasında, erkeklerin kızlardan daha fazla isyankar davranış sergilediklerini ve daha uyumsuz olduklarını belirtmiştir. Dursun (2010) çalışmasında erkek çocukların kız çocuklara göre daha hareketli ve daha saldırgan davranışlar sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında sosyal kaygı alanında erkek ve kız çocuklar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmediğini ifade etmiştir. Balat vd. (2008), Aslan (2009), Derman ve Başal (2013), Tarkoçin (2014), Yaşar Ekici (2013), Akduman vd. (2015), Tüfekçi Akcan ve Deniz (2016) de çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmış ve erkek çocuklarda görülen problem davranış görülme durumunun kız çocuklara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

a) Çocukların problem davranış gösterme durumları doğum sıralarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 15

Çocukların Doğum Sıralarına Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Doğum sırası	N	X	S	F(sd1-sd2)	p	Post Hoc
İsyankar Davranış	Tek/ilk çocuk	104	61,60	15,69	F(2-227) 6,254	,002*	2>1 3>1
	İkinci çocuk	109	67,54	19,79			
	Üçüncü ve üstü	17	76,53	20,53			
Sosyal Kaygı	Tek/ilk çocuk	104	43,27	12,29	F(2-227) 7,864	,000*	1>2 3>2
	İkinci çocuk	109	38,39	10,77			
	Üçüncü ve üstü	17	48,06	11,77			
Uyum (Uyumsuzluk)	Tek/ilk çocuk	104	32,71	9,09	F(2-227) ,089	,915	
	İkinci çocuk	109	32,56	9,56			
	Üçüncü ve üstü	17	33,59	9,63			
Ölçek Toplam	Tek/ilk çocuk	104	137,59	31,89	F(2-227) 2,459	,088	
	İkinci çocuk	109	140,15	38,19			
	Üçüncü ve üstü	17	158,18	38,68			

*p<,05

Tablo 15'te çocukların problem davranış gösterme durumlarına ilişkin alt boyutlar ve ölçeğin toplam puan ortalamaları çocukların doğum sırasına göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyut puan ortalamaları arasında doğum sırası değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir ($F(2-227)=6,254$; $p=,002<,05$). İkinci çocuk olarak doğan çocukların puan ortalamaları ($X=67,54$), tek/ilk çocuk olan çocukların puan ortalamalarından ($X=61,60$) anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Üçüncü çocuk ve üstü doğum sırası grubundaki çocukların puan ortalamalarının ($X=76,53$), tek/ilk çocuk grubunda bulunan çocukların puan ortalamalarından ($X=61,60$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal kaygı alt boyut puan ortalamalarında doğum sırası değişkenine göre anlamlı farklılık gözlenmiştir ($F(2-227)=7,864$; $p=,000<,05$). Buna göre, tek/ilk çocuk olan çocukların puan ortalamaları ($X=43,27$), ikinci çocuk olarak doğan çocukların puan ortalamalarından ($X=38,39$) anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Üçüncü çocuk ve üstü doğum sırası

grubundaki çocukların puan ortalamaları ($X=48,06$), ikinci çocuk olarak doğan çocukların puan ortalamalarından ($X=38,39$) anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Uyum alt boyut puan ortalamaları ($F(2-227)=,089$ ve $p=,915>,05$) ile ölçeğin *toplam puan* ortalamaları ($F(2-227)= 2,459$; $p=0,88>0,5$) doğum sırası değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Araştırma sonucunda ilk doğan çocukların daha az isyankar olduğu, ikinci sırada doğan çocukların ise daha az sosyal kaygı yaşadıkları görülmektedir. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin her bir çocukla ayrı vakit geçirme imkanı bulamıyor olabileceklerinin, ailenin maddi imkanlarının çocuk sayısının artması ile beraber her bir çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalıyor olabileceğinin çocuklarda isyankar davranışları artırabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, ailelerin ilk doğan çocuklarına tüm beklentilerini yüklemelerinden dolayı ilk doğan çocuklarda kaygının fazla olabileceği düşünülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde Bilir ve Sop (2016) problem davranışların en az ortanca çocukta, en çok ilk çocukta görüldüğünü belirtmiştir. Buna karşın, Seven (2007) ve Göger (2018), çocukların doğum sırası değişkeninin problem davranış görülmesi üzerinde bir etkisi olmadığını ifade etmiştir.

b) Çocukların problem davranış gösterme durumları kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 16

Çocukların Kardeş Sayısına Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Kardeş sayısı	N	X	S	F(sd1-sd2)	p	Post Hoc
İsyankar Davranış	Tek çocuk	47	61,87	18,19	F(2-150,20) 7,95	,001*	3>1 3>2
	1 kardeş	120	62,72	15,79			
	2 ve üstü kardeş	63	73,57	21,24			
Sosyal Kaygı	Tek çocuk	47	43,04	12,05	F(2-227) ,909	,405	
	1 kardeş	120	41,35	11,24			
	2 ve üstü kardeş	63	39,95	12,97			
Uyum (Uyumsuzluk)	Tek çocuk	47	33,08	9,10	F(2-170,93) 0,95	,388	
	1 kardeş	120	33,23	10,43			
	2 ve üstü kardeş	63	31,41	6,94			
Ölçek Toplam	Tek çocuk	47	138,00	35,59	F(2-153,39) 1,44	,241	
	1 kardeş	120	137,68	32,13			
	2 ve üstü kardeş	63	147,08	41,61			

*p<,05

Tablo 16’da çocukların problem davranış gösterme durumlarına ilişkin puan ortalamaları, çocukların kardeş sayısı değişkenine göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyutu puan ortalamalarında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gözlenmiştir ($F(2-150,20)=7,95$; $p=,001<,05$). Bu anlamlı farklılık, iki ve daha fazla kardeşe sahip çocukların puan ortalamalarının tek çocuk veya tek kardeşe sahip olan çocukların puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal kaygı alt boyut puan ortalamalarında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($F(2-227)=,909$ ve $p=,405>,05$).

Uyum alt boyut puan ortalamalarında kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($F(2-170,93)=0,95$; $p=,388>,05$).

Çocukların problem davranış gösterme durumları *toplam puanlarında* kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($F(2-153,39)=1,44$; $p=,241>,05$).

İlgili alanyazın incelendiğinde, Seven (2007) kardeş sayısı arttıkça çocukların problem davranış gösterme düzeyinin de arttığını, Dursun (2010) ise kardeş sayısı arttıkça çocuklarda kaygılı davranışların arttığı belirtmişlerdir. Buna karşın, Tarkoçin (2014), çocuklarda görülen problem davranışların kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmiştir.

Çocukların doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenlerinden elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, kardeş sahibi çocuklarda daha fazla isyankar davranış görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, kardeş sahibi çocukların ailelerinin sundukları imkanları ve ebeveynlerinin sevgi ve ilgilerini kardeşleri ile paylaşmalarından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, çok çocuklu ailelerin öğrenim düzeyinin lise ve altı olabileceği ve annenin çalışmıyor olabileceği ve buna bağlı olarak maddi imkanların sınırlı olabileceği durumu da göz önüne alındığında, çocuklarda görülen isyankar davranışların artabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, çocuklar arasında cinsiyet farklılığı olması ve ailelerin çocuklarına yaklaşımları arasında fark bulunması çocuklarda isyankar davranışları ortaya çıkarıyor olabilir.

d) *Çocukların problem davranış gösterme durumları annelerinin yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 17

Annenin Yaşına Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Annenin yaşı	N	X	S	t	sd	p
İsyankar Davranış	25-35 arası 35 ve üstü	157 73	64,99 66,67	19,24 16,93	-,641	228	,522
Sosyal Kaygı	25-35 arası 35 ve üstü	157 73	41,31 41,31	12,55 10,43	-,002	166,78	,999
Uyum (Uyumsuzluk)	25-35 arası 35 ve üstü	157 73	32,52 33,09	8,96 10,11	-,434	228	,665
Ölçek Toplam	25-35 arası 35 ve üstü	157 73	139,97 141,08	37,30 32,35	-,220	228	,826

Tablo 17’de çocuklarda görülen problem davranış puan ortalamaları çocukların annelerinin yaşı değişkenine göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyutunda annelerinin yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=64,99$) ile annelerinin yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=66,67$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(228)} = -,641$; $p = ,552 > ,05$).

Sosyal kaygı alt boyutunda 25-35 yaş arası annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X = 41,31$) ile yaşları 35 ve üstü olan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=41,31$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t_{(166,78)} = -,002$; $p = ,999 > ,05$).

Uyum alt boyutunda annelerinin yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=32,52$) ile annelerinin yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=33,09$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(228)} = -,434$; $p = ,665 > ,05$).

Ölçekten alınan *toplam puana* göre annelerinin yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=139,97$) ile annelerinin yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=141,08$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(228)} = -,220$; $p = ,826 > ,05$).

İlgili alanyazın incelendiğinde, Bilir ve Sop (2016), annelerinin yaşı 21-30 yaş arasında olan çocuklarda problem davranışların, annelerinin yaşı 31-40 yaş arasında olan çocuklara göre daha sık görüldüğünü ifade etmişlerdir.

e) *Çocukların problem davranış gösterme durumları babalarının yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 18

Babanın Yaşına Göre İstenmeyen Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklemeler (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Babanın yaşı	N	X	S	t	sd	p
İsyankar Davranış	25-35 arası 35 ve üstü	60 170	68,03 64,63	26,00 15,01	,958	73,35	,341
Sosyal Kaygı	25-35 arası 35 ve üstü	60 170	41,60 41,21	12,16 11,83	,217	228	,829
Uyum (Uyumsuzluk)	25-35 arası 35 ve üstü	60 170	31,15 33,25	7,47 9,85	-1,716	135,8	,088
Ölçek Toplam	25-35 arası 35 ve üstü	60 170	143,03 139,36	46,58 31,14	,567	78,397	,572

Tablo 18’de çocuklarda görülen problem davranış puan ortalamaları babaların yaşı değişkenine göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyutunda babalarının yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=68,03$) ile babalarının yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=64,63$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(73,35)}=-,958$; $p=,341>,05$).

Sosyal kaygı alt boyutunda 25-35 yaş arası babaların çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X= 41,60$) ile yaşları 35 ve üstü olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=41,21$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t_{(228)}=-,217$ ve $p=,829>,05$).

Uyum alt boyutunda babalarının yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=31,15$) ile babalarının yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=33,25$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(135,8)}=-1,716$; $p=,088>,05$).

Ölçekten alınan *toplam puana* göre babalarının yaşı 25-35 arası olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=143,03$) ile babalarının yaşı 35 ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puanları ($X=139,36$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(78,397)}=-,567$; $p=,572>,05$).

İlgili literatür incelendiğinde, Dursun (2010) çalışmasında anne ve babanın yaşı arttıkça çocuklarda kaygı ve saldırganlık davranışının artacağını belirtmiştir.

Çocuklarda görülen problem davranış görülme durumlarının babaların yaşı değişkeni ile annelerin yaşı değişkenine göre benzer sonuçlar gösterdiği, her iki değişkenin de çocuklarda görülen problem davranışlar üzerinde anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.

f) *Çocukların problem davranış gösterme puanları annelerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği alt boyutlarından sosyal kaygı ve uyum puanlarına ilişkin dağılımlar normallik varsayımını sağladığından T-testi ile analiz edilmişken, isyankar davranış alt boyutu ile ölçekten alınan toplam puanlara ilişkin dağılımlar normallik varsayımını sağlamadığından Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Tablo 19

Anne Öğrenim Düzeyine Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

		Anne öğrenim düzeyi	N	X	S	t	sd	p
Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Sosyal Kaygı	Lise ve altı Lisans ve üstü	62 168	37,42 42,75	11,90 11,60	-3,07	228	,002*
	Uyum	Lise ve altı Lisans ve üstü	62 168	32,18 32,90	9,13 9,41	-,52	228	,604

*p<,05

Tablo 19’da çocuklarda görülen problem davranışların sosyal kaygı ve uyum alt boyutları puan ortalamaları annelerin öğrenim düzeyi değişkenine göre sunulmuştur.

Sosyal kaygı alt boyutunda öğrenim düzeyi lise ve altı olan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=37,42$) ile öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=42,75$) arasında anlamlı farklılık görülmüştür ($t_{(228)} = -3,07$; $p = ,002 < ,05$). Bu farklılık, öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamalarının lise ve altı öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarının puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Uyum alt boyutunda öğrenim düzeyi lise ve altı olan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=32,18$) ile öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan annelerin

çocuklarının problem davranış gösterme puanları ($X=32,90$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(228)} = -,52$; $p = ,604 > ,05$).

Tablo 20

Anne Öğrenim Düzeyine Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Anne öğrenim düzeyi	N	Sıra ortalaması	M-Whitney U	Z	p
İsyankar Davranış	Lise ve altı	62	107,05	4684,0	-1,172	,241
	Lisans ve üstü	168	118,62			
Ölçek Toplam	Lise ve altı	62	100,91	4303,5	-2,023	,043*
	Lisans ve üstü	168	120,88			

* $p < ,05$

Tablo 20’de çocuklarda görülen problem davranışların isyankar davranış alt boyutu ve toplam puan ortalamaları annelerin öğrenim düzeyi değişkenine göre sunulmuştur.

Anne öğrenim düzeyine göre *isyankar davranış* alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($U=4684,0$; $p = ,241 > ,05$).

Ölçekten alınan *toplam puanlar* incelendiğinde, anne öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan çocukların problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=120,88$) ile annelerinin öğrenim durumu lise ve altı olan çocukların problem davranış gösterme puan ortalamaları arasında ($X=100,91$) anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($U=4303,5$; $p = ,043 < ,05$). Bu farklılık anne öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının anne öğrenim düzeyi lise ve altı olan çocukların puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İlgili alanyazın incelendiğinde Balat vd. (2018) lisans mezunu annelerin çocuklarında daha fazla problem davranış görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Şehirli (2007), çalışmasında isyankar davranışlar üzerinde anlamlı bir farklılık gözlemlenirken, sosyal kaygı ve uyumsuzluk alanında ilkokul mezunu annelerin çocuklarının daha fazla problem davranış sergilediğini belirtmiştir. Buna karşın, Dursun (2010), Tarkoçin (2014) ve Bilir ve Sop (2016) ise annelerin öğrenim düzeyine göre çocuklarda görülen problem davranışların anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın sonucuna göre, öğrenim düzeyi yüksek annelerin çocuklarında sosyal kaygı davranışları daha yüksek görülmektedir. Annelerde öğrenim düzeyi arttıkça, çocuklarının daha az problem davranış göstermesi beklenen bir durumdur. Ancak, araştırmanın

örneklemini oluşturan bölgenin yapısı göz önüne alındığında çocuk yetiştirmede tek otoritenin anne olmayabileceği, büyükannelerin çocuk yetiştirmede rol oynuyor olabileceği düşünülmektedir. Öğrenim düzeyi yüksek anneler kişisel gelişimleri ve çocuk gelişimi ile ilgili kurslara katılıyor, dergi ve makaleler takip ediyor olabilirler. Aynı zamanda öğrenim düzeyi yüksek annelerin sosyal medyada çocuk gelişimi ile ilgili paylaşım ve sayfaları daha fazla takip ediyor olabilecekleri düşünülmektedir. Bu durumda, anneler kendilerini diğer anneler ile ve çocuklarını diğer çocuklar ile kıyaslıyor olabilirler. Tüm bunların sonucunda annelerin çocuklarından beklentisinin fazla olabileceği, bu durumun çocuklarda kaygıya sebep olabileceği düşünülmektedir.

g) *Çocukların problem davranış gösterme durumları babalarının öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 21

Baba Öğrenim Düzeyine Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklemeler (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Baba öğrenim düzeyi	N	X	s	t	sd	p
İsyankar Davranış	Lisans	61	69,03	16,66	1,847	120,26	,067
	Lisans ve üstü	169	64,25	19,03			
Sosyal Kaygı	Lisans	61	42,95	13,43	1,256	228	,210
	Lisans ve üstü	169	40,72	11,28			
Uyum (Uyumsuzluk)	Lisans	61	36,61	8,30	4,146	117,87	,000*
	Lisans ve üstü	169	31,30	9,29			
Ölçek Toplam	Lisans	61	148,59	33,86	2,187	112,34	,031*
	Lisans ve üstü	169	137,34	36,02			

*p<,05

Tablo 21’de çocuklarda görülen problem davranış puan ortalamaları babaların öğrenim düzeyi değişkenine göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyutunda öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları (X=69,03) ile öğrenim durumu lisans ve üstü olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları (X=64,25) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sosyal kaygı alt boyutunda öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=42,95$) ile öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=40,72$) arasında anlamlı farklılık görülmemiştir.

Uyum alt boyutunda öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=36,61$) ile öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=31,30$) arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($t_{(117,87)}= 4,146$; $p=,000<,05$). Bu farklılık, öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının uyum alt testinden aldıkları puanların öğrenim düzeyi lisans ve üstü olan babaların çocuklarının aldıkları puanlardan yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, lise ve altı öğrenim düzeyine sahip babaların çocuklarında uyumsuz davranışlar daha sık görülmektedir.

Ölçekten alınan *toplam puanlara* göre öğrenim düzeyi lise ve altı olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=148,59$) ile öğrenim durumu lisans ve üstü olan babaların çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X= 137,34$) arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($t_{(112,34)}= 2,187$; $p=,031<,05$).

İlgili alanyazında, Tarkoçin (2014) baba öğrenim düzeyinin çocuklarda problem davranış görülmesi üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını belirtmiştir.

Öğrenim düzeyi yüksek babaların çocuklarına daha bilinçli rehberlik edebilecekleri ve çocukları ile daha nitelikli zaman geçiriyor olabilecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda, öğrenim düzeyi yüksek babaların, eşlerine çocuk yetiştirme konusunda daha yardımcı olabilecekleri ve ebeveyn-çocuk oyun grupları gibi sosyal ortamlara çocukları ile daha sık katılıyor olabilecekleri düşünülmektedir. Tüm bunların sonucunda çocuklarda daha az problem davranış görülüyor olabilir.

Anne ve babaların öğrenim düzeyine göre çocukların problem davranış gösterme durumları birlikte değerlendirildiğinde, öğrenim düzeyi yüksek ebeveynler ile çocuk arasında daha sağlıklı bir iletişim ve daha fazla etkileşim olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, öğrenim düzeyi yüksek ebeveynlerin aktif çalışma hayatlarının olabileceği buna bağlı olarak maddi imkanlarının da yüksek olabileceği düşünülmektedir. Bu durum, mevcut araştırma sonucunda elde edilen, yüksek gelirli ailelerin çocuklarının daha az isyankar davranış göstermeleri sonucu ile örtüşmektedir.

h) Çocukların problem davranış gösterme durumları annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 22

Anne Çalışma Durumuna Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklemeler (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Anne çalışma durumu	N	X	S	t	sd	p
İsyankar Davranış	Çalışıyor Çalışmıyor	139 91	64,41 67,22	20,09 15,76	-1,184	220,52	,238
Sosyal Kaygı	Çalışıyor Çalışmıyor	139 91	41,79 40,58	12,01 11,75	,753	228	,452
Uyum (Uyumsuzluk)	Çalışıyor Çalışmıyor	139 91	32,04 33,72	9,37 9,20	-1,346	228	,180
Ölçek Toplam	Çalışıyor Çalışmıyor	139 91	139,53 141,53	37,56 32,91	-,413	228	,680

Tablo 22’de çocuklarda görülen problem davranış gösterme durumlarına ilişkin toplam puan ve alt boyutların puan ortalamaları annelerin çalışma durumlarına göre sunulmuştur. *İsyankar davranış* alt boyutunda, çalışan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=64,41$) ile çalışmayan annelerin çocuklarının puan ortalamaları ($X=15,76$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(220,52)} = -1,184$; $p = ,238 > ,05$).

Sosyal kaygı alt boyutunda, çalışan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=41,79$) ile çalışmayan annelerin çocuklarının problem davranış puan ortalamaları ($X=40,58$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t_{(228)} = ,753$; $p = ,452 > ,05$).

Uyum alt boyutunda, çalışan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=32,04$) ile çalışmayan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=33,72$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t_{(228)} = -1,346$; $p = ,180 > ,05$).

Ölçekten alınan *toplam puana* göre çalışan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X=139,53$) ile çalışmayan annelerin çocuklarının problem davranış gösterme puan ortalamaları ($X= 141,53$) arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(228)} = -413$; $p = ,680 > ,05$).

İlgili alanyazın incelendiğinde, Seven (2007) annesi çalışmayan çocukların, annesi çalışan çocuklara göre daha fazla problem davranış gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Dursun (2010) araştırmasında, çalışmayan annelerin çocuklarında daha fazla hareketlilik görüldüğünü ancak saldırganlık ve kaygı davranışlarında anlamlı bir etkisi olmadığını ifade etmiştir.

1) *Çocukların problem davranış gösterme durumları ailelerinin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 23

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Problem Davranış Gösterme Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları	Aile gelir düzeyi	N	Sıra ortalaması	sd	Ki-Kare	p	Post Hoc
İsyankar Davranış	2Bin-5Bin	120	98,33	2	16,75	,000*	2>1
	5Bin- 10Bin	101	134,16				
	10Bin-15Bin	9	135,00				
Sosyal Kaygı	2Bin-5Bin	120	94,18	2	26,32	,000*	2>1
	5Bin- 10Bin	101	140,09				
	10Bin-15Bin	9	123,78				
Uyum	2Bin-5Bin	120	106,58	2	7,45	,024*	3>1
	5Bin-10Bin	101	122,00				
	10Bin15Bin	9	161,56				
Ölçek Toplam	2Bin-5Bin	120	98,22	2	16,96	,000*	2>1
	5Bin-10Bin	101	134,27				
	10Bin15Bin	9	135,22				

*p<,05

Tablo 23'te çocukların problem davranış gösterme durumlarına ilişkin puan ortalamaları aylık gelir düzeyine göre sunulmuştur.

İsyankar davranış alt boyut puan ortalamaları arasında, aylık gelir düzeyine değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir ($X^2=16,75$; $p=,000<,05$). Aylık geliri 5 Bin TL ile 10 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarının ($X=134,16$), aylık geliri 2 Bin TL ile 5 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarından ($X=98,33$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sosyal kaygı alt boyutu puan ortalamaları arasında, aylık gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($X^2=26,32$; $p=,000<,05$). Aylık geliri 5 Bin TL ile

10 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarının ($X=140,09$), aylık geliri 2 Bin TL ile 5 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarından ($X=94,18$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Uyum alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde ailelerin aylık gelir düzeyi değişkeni ile çocuklarda problem davranış gösterme durumları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($X^2= 7,45$; $p=0,24<,05$). Aylık geliri 10 Bin TL ile 15 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarının ($X=161,56$), aylık geliri 2 Bin TL ile 5 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarından ($X=106,58$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ölçek toplam puanı, ailelerin aylık gelir düzeyi değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmüştür ($X^2=16,96$; $p=,000<,05$). Aylık geliri 5 Bin TL ile 10 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarının ($X=134,27$), aylık geliri 2 Bin TL ile 5 Bin TL arasında olan ailelerin puan ortalamalarından ($X=98,22$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

İlgili alanyazın incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına göre daha fazla problem davranış sergilediğini ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Kurt, 2015; Seven, 2007). Karaşahin (2019), orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarında kavgacı-saldırgan davranışların daha yüksek olduğunu savunurken; Dursun (2010), sosyo-ekonomik düzeyin saldırgan davranış ve endişeli olma durumu üzerinde bir etkisi olmadığını savunmaktadır.

Mevcut araştırmadan elde edilen sonuç göz önünde bulundurulduğunda ise, orta düzey gelire sahip olarak değerlendirilebilecek ailelerde, çocukların tüketim ihtiyaçlarının tümünün karşılanamıyor oluşu çocuklarda isyankar davranışların ve ağlamaklı ve endişeli olma gibi sosyal kaygı davranışlarının görülmesine sebep olabilir. Günümüzde ailelerin tüketim alışkanlıkları üzerinde çocukların anne karnından itibaren belirleyici bir etkisi olduğunu, ailelerin alışverişlerde çocuklarının isteklerini ön planda tuttuklarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Reklamların etkisi ile tüketici olarak sosyalleşen çocukların, ebeveynlerinin her ikisinin de iş sahibi olması, tüketim hakkında aile içi iletişimin artması, çocukların harçlıklarının artması, kentleşme gibi faktörler ile çocukların tüketiciliklerinde artma görülmektedir (Aktaş, Özüpek ve Altuntaş, 2011; Bozyiğit ve Karaca, 2014; Gülarıslan, 2011). Aynı zamanda, aylık geliri yüksek olan ailelerde geçim sıkıntısı daha az olabileğİ için, annelerin çocukları ile daha çok sosyal faaliyet yapabilecekleri, daha fazla ev dışında vakit geçirebilecekleri düşünülmektedir. Bu durum çocukların enerjilerini farklı ve doğru ortamlarda atabilmelerine olanak sağlayabilir.

Çocukların Zihin Kuramı Becerileri ile Problem Davranış Gösterme Durumlarına İlişkin Bulgular

3. Alt Problem

Okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri ve problem davranış gösterme durumları arasında bir ilişki var mıdır?

Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları toplam puanları, alt boyutlar olan isyankar davranış, sosyal kaygı, uyum (uyumsuzluk) toplam puanları ile Zihin Kuramı Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 24

Çocukların Problem Davranış Gösterme Puanları ile Zihin Kuramı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği		İsyankar Davranış	Sosyal Kaygı	Uyum	Ölçek Toplamı
Zihin Kuramı Ölçeği	r	0,124	0,003	-0,023	0,005
	p	,060	,959	,729	,937

Tablo 24 'te çocukların problem davranış gösterme puanları ile zihin kuramı beceri puanları arasındaki ilişki sunulmuştur.

Zihin Kuramı Ölçeği toplam puanları ile isyankar davranış alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,124$; $p=,060>0,05$). Zihin Kuramı Ölçeği toplam puanları ile sosyal kaygı alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($r=0,003$; $p=,959>0,05$). Zihin Kuramı Ölçeği toplam puanları ile uyum alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,023$; $p=,729$). Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği toplam puanları ile Zihin Kuramı Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($r=0,005$; $p=,937$).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayanılarak elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre çocukların *zihin kuramı beceri puanları* doğum sıralarına ve kardeş sayılarına, anne ve babalarının yaşlarına, anne ve babalarının öğrenim düzeylerine, annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların cinsiyetlerine ve ailenin aylık gelir düzeyine göre ise, çocukların *zihin kuramı beceri puanlarında* anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

- Çocukların doğum sırasına göre, ikinci çocuk olarak doğan çocukların *zihin kuramı beceri puanları*, tek çocuk olan veya ilk çocuk olarak doğan çocuklara göre daha yüksektir.
- Çocukların kardeş sayılarına göre, tek çocuk olan çocukların *zihin kuramı beceri puanlarının* bir veya daha fazla kardeşe sahip çocuklardan daha düşük olduğu görülmüştür. Kardeşlerin doğum sırasına göre elde edilen sonuçlar göz önüne alındığında, kardeş sayısı değişkenine göre elde edilen sonuçlar ile örtüştüğü gözlenmektedir.

- Çocukların anne ve babalarının yaşlarına göre, yaşları 35 ve üstü olan anne ve babaların çocuklarının zihin kuramı beceri puanları, yaşları 25-35 yaş arası olan anne ve babaların çocuklarının zihin kuramı beceri puanlarından daha yüksektir.
- Çocukların anne ve babalarının öğrenim düzeyine göre, lisans ve lisans üstü öğrenime sahip anne ve babaların çocuklarının zihin kuramı beceri puanları, lise ve altı öğrenim düzeyine sahip anne ve babaların çocuklarının zihin kuramı beceri puanlarından daha yüksektir.
- Çocukların annelerinin çalışma durumuna göre, çalışmayan annelerin çocuklarının zihin kuramı beceri puanları, çalışan annelerin çocuklarının zihin kuramı beceri puanlarından daha yüksektir.

Araştırma sonuçlarına göre çocukların *problem davranış gösterme düzeyleri* cinsiyetlerine, doğum sıralarına ve kardeş sayılarına, anne ve babalarının öğrenim düzeylerine, ailelerinin aylık gelirlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların anne ve babalarının yaşları ve annelerinin çalışma durumlarına göre problem davranış gösterme düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

- Çocukların cinsiyetlerine göre, erkek çocuklarda problem davranış görülme durumu isyankar davranış, sosyal kaygı ve uyum alt boyutları ile toplam puanda kız çocuklardan yüksektir.
- Çocukların doğum sıralarına göre, tek çocuk olan ya da ilk çocuk olarak doğan çocukların daha az isyankar davranış sergilediği; ikinci çocuk olarak doğan çocukların daha az sosyal kaygı yaşadığı görülmüştür.
- Çocukların kardeş sayılarına göre, iki veya daha fazla kardeşe sahip çocukların, tek çocuk veya bir kardeşe sahip çocuklardan daha fazla isyankar davranış sergiledikleri görülmüştür.
- Çocukların annelerinin öğrenim düzeyine göre, anneleri lisans ve lisans üstü öğrenime sahip çocukların, anneleri lise ve altı öğrenim düzeyine sahip çocuklardan daha fazla sosyal kaygı yaşadıkları görülmüştür.
- Çocukların babalarının öğrenim düzeyine göre, babaları lise ve altı öğrenim düzeyine sahip çocukların, babaları lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip çocuklardan daha fazla uyumsuz davranış sergiledikleri görülmüştür.

- Çocukların ailelerinin aylık gelir düzeyine göre, aylık geliri 5 Bin TL ile 10 Bin TL arasında olan ailelerin çocuklarının, aylık gelir düzeyi 2 Bin TL ile 5 Bin TL ve 10 Bin TL ile 15 Bin TL arasında olan ailelerin çocuklarından daha fazla problem davranış sergiledikleri gözlenmiştir.

Çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranış gösterme durumları arasındaki ilişki incelendiğinde, aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

5-6 yaş grubu çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın sonucunda uygulamaya ve araştırmacılara yönelik şu öneriler verilebilir:

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Araştırmada öğrenim seviyesi lise ve altı olan anne babaların çocuklarının zihin kuramı becerilerinin öğrenim seviyesi lisans ve üstü olan anne babaların çocuklarından daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgudan hareketle öğrenim seviyesi düşük ebeveynlere çocuklarının zihin kuramı becerilerini desteklemelerine yönelik aile eğitim programları düzenlenmesi önerilebilir.

Araştırmada anne baba öğrenim seviyesine ek olarak, anne baba yaşı, anne çalışma durumu, çocuğun doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenlerinin çocukların zihin kuramı becerilerinde anlamlı farklılığa yol açtığı görülmüştür. Bu bulgudan hareketle genç ve öğrenim seviyesi düşük anne babaları olan, kardeşi olmayan ve annesi çalışan çocuklara yönelik olarak zihin kuramı becerilerini desteklemeye yönelik müdahale programları uygulanabilir. Nitekim ilgili alanyazında bu tür programların çocukların zihin kuramı becerilerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir (Demir ve Kılınç, 2018; Gözün Kahraman, 2012; Taş, 2017).

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmanın örneklemini okul öncesi eğitim hizmetinden yararlanmakta olan 5-6 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri ile sınırlıdır. İleride yürütülecek araştırmalarda okul öncesi eğitim hizmetinden yararlanamayan çocuklar ve ebeveynleri örnekleme dahil edilerek, okul öncesi

eğitim hizmetinden yararlanan ve yararlanamayan çocukların zihin kuramı becerileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Yapılabilecek boylamsal çalışmalar ile çocukların zihin kuramı becerileri ve problem davranış gösterme durumlarının değışimleri ve birbirleri ile ilişkilerinin durumu yeniden incelenebilir.

Araştırmada çocuklarda problem davranışlar ebeveynlerin Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'ne verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır. Mevcut araştırmada ele alınan problem davranışlar çocukların sosyal hayatlarından karşılaşılabilecek davranışlar olduğundan, ileride yürütülecek araştırmalarda ölçeğin öğretmenler tarafından da yanıtlanması sağlanabilir. Bu suretle çocuklarda problem davranış gösterme durumları daha bütüncül bir açıdan incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Abalı, O. (2012). Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği (3.Baskı). Adeda Yayıncılık: İstanbul.
- Acarlar, F. & Keçeli Kaysılı, B. (2011). Zihin kuramının 3-5 yaşları arasındaki çocuklarda gelişiminin yanlış inanç performansına göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1-18.
- Akbulut, M. (2019). *Theory-of-mind in social context: the role of culture, social setting and target characteristics*. Doktora Tezi. Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Aktaş, H., Özüpek, M. N., & Altunbaş, H. (2011). Çocukların marka tercihleri ve medya tüketim alışkanlıkları. *Selçuk İletişim*, 6(4), 115-125.
- Alp, H. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların saldırgan davranışları ve sosyalleşme süreçlerine akran eğitimi ve oyun etkinliklerinin etkisi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(2), 636-658.
- Altıntaş, M. (2014). *Çocuklar İçin Zihin Kuramı Test Bataryası'nın 4-5 yaş Türk çocuklarına uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Doktora Tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Artino Jr, A. R. (2007). Bandura, Ross, and Ross: Observational Learning and the Bobo Doll. University of Connecticut. *Online Submission*.
- Aslan, M. (2009). *5-6 yaş grubu çocuklarda bilişsel işlemler ile uyum ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atıcı, M. (2003). İstenmeyen davranışlarla başa çıkmada Glasser'in problem çözme yaklaşımının uygulanması. *Eğitim ve Bilim*, 28(128), 27-34.

- Aydın, M.Ş. (2015). *Çocuklarda (3-4 yaş) zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M.Ş. & Karakelle, S. (2016). 3-4 yaş çocuklarında zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin yardım davranışları üzerindeki etkisi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4(8), 205-226.
- Badenes, L. V., Clemente Estevan, R. A., & García Bacete, F. J. (2000). Theory of mind and peer rejection at school. *Social Development*, 9(3), 271-283.
- Baillargeon, R., Scott, R. M., & He, Z. (2010). False-belief understanding in infants. *Trends in cognitive sciences*, 14(3), 110-118.
- Baron-Cohen, S. (2001). Theory of mind and autism: A review. *International review of research in mental retardation*, 23(23), 169-184.
- Başal, H. A. & Derman, M. T. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Biçer, E., & Sarı, O. T. (2017). Normal gelişim gösteren ve hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin zihin kuramı ve yürütücü işlev becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(2), 261-276.
- Bilir, Z. T., & Sop, A. (2016). Okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ve çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 20-43.
- Bozyiğit, S., & Karaca, Y. (2014). Çocukların tüketim hakkındaki aile iletişimleri ile materyalist eğilimleri ve demografik özellikleri arasındaki ilişki. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(2), 56-64.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem.
- Canan, N. (2012). *Okul öncesi çocuklarda iki dilliliğin zihin kuramı gelişimi üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Capage, L., & Watson, A. C. (2001). Individual differences in theory of mind, aggressive behavior, and social skills in young children. *Early Education and Development*, 12(4), 613-628.
- Caputi, M., Lecce, S., Pagnin, A., & Banerjee, R. (2012). Longitudinal effects of theory of mind on later peer relations: The role of prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 48(1), 257-270.
- Çorapçı, F., Aksan, N., Yalçın, D.A. & Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme-30 ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (2), 63-74.
- Demir E. & Kılınç, F. E. (2018). Anasınıfına devam eden çocuklara verilen drama eğitiminin çocukların zihinsel becerilerine etkisinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 284-308.
- Değirmencioğlu, B. (2008). *İlk kez geliştirilecek olan Dokuz Eylül Zihin Teorisi Ölçeğinin (DEZTÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Doktora Tezi. DEÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Dönmez, B. (2009). *Çocuklarda zihin kuramına göre birinci aşama kanı atfı ile ikili kimlik anlayışlarının gelişiminin karşılaştırılmalı incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dursun, A. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi. DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Durukan, İ., & Türkbay, T. (2008). Otizmde ortak dikkat becerileri: Gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 117-126.
- Emek, H. (2018). *Zihin kuramı becerisi ve yalnızlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erdem, R. (2011). *Down sendromlu ve engelli olmayan çocukların zihin kuramı becerileri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Erden, Ş. (2014). *Farklı sosyokültürel ve ekonomik bağlamlarda yaşayan dört-altı yaş çocuklarının zihin kuramı ve bağlanma türleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ergene, T., Demirtaş-Zorbaz, S., Kurt, D. G., & Özer, A. (2018). Çocuk Davranış Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması. *Elementary Education Online*, 17(4), 1960-1971.
- Ertuğrul, Z. (2011). *Zihin kuramı, dil ve çalışma belleği arasındaki gelişimsel bağlantılar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ertuğrul Yaşar, Z. (2016). *Zihin kuramı gelişim sürecinin incelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Etel, E., & Yağmurlu, B. (2015). Social competence, theory of mind, and executive function in institution-reared Turkish children. *International Journal of Behavioral Development*, 39(6), 519-529.
- Flavell, J. H. (2004). Theory-of-mind development: retrospect and prospect source. *Merrill-Palmer Quarterly* 50 (3), 274-90
- Girli, A. & Tekin, D. (2011). İşitme engeli olan bireyler ve zihin kuramı. *Buca Eğitim Dergisi*, 30, 238-249.
- Göger, G. (2018). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gözübüyük, N. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gözün Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına bağlı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gözün Kahraman, Ö. & Gürleyik, S. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarında zihin kuramı ve akran ilişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.

- Güder, S., Alabay, E. & Güner, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430.
- Gülarslan, A. (2011). Tüketici olarak çocuk ve ailenin satın alma kararlarına etkisi. *Selçuk İletişim*, 6(4), 126-137.
- Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., & Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(37).
- Gürleyik, S. (2018). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Zihin Kuramı ve Akran İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Güven, Y., Ayvaz, E. & Göktaş, İ. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 76-97.
- Happé, F. G. (1995). The role of age and verbal ability in the theory of mind task performance of subjects with autism. *Child development*, 66(3), 843-855
- Hughes, C., & Ensor, R. (2008). Does executive function matter for pre- schoolers' problem behaviors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 1–14.
- Imuta, K., Henry, J. D., Slaughter, V., Selcuk, B., & Ruffman, T. (2016). Theory of mind and prosocial behavior in childhood: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 52(8), 1192–1205.
- Jenkins, J. M., & Astington, J. W. (2000). Theory of mind and social behavior: Causal models tested in a longitudinal study. *Merrill-Palmer Quarterly*, 46, 203–220.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik-güvenirlilik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karadeniz Akdoğan, K. (2017). *36-72 aylık çocukların sınıf ortamındaki problem davranışlarının incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Karakelle, Ş.S. (2012). Zihin kuramı gelişiminde kardeş etkisi: İkizler, tek kardeşliler ve tek çocukların karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15, 43-52.
- Karakaşoğlu, S. (2019). *Okul öncesi dönemdeki görme yetersizliği olan ve gören çocukların gelişimsel oyun seviyeleri ile zihin kuramının karşılaştırmalı incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karashaşin, N. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda görülen problem davranışlar ile annelerinin eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Kaysılı, B.K. (2013). Zihin kuramı: Otizm spektrum bozukluğu olan ve normal gelişen çocukların performanslarının karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 14(01), 83-103.
- Kaysılı, B.K. (2014). Zihin kuramı ve dil arasındaki ilişki: Bir derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(02), 81-94.
- Keskin, B. (2007). Zihin teorisi ve ahlaklılık kazanımı arasındaki ilişki. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 73-79.
- Kıbar, B. (2008). *Büyükanneleriyle yetişen ve yetiştirmeyen 5-6 yaş çocuklarının sosyo-duygusal gelişim düzeyleri, davranış sorunları ile aile işlevlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kilmen, S. (2015). Eğitim araştırmaları için SPSS uygulamalı istatistik. Ankara: Edge Akademi.
- Kontaş, T. (2015). *5-11 yaş arası çocukların zihin teorisi ve yaratıcılık yetenekleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kurt, F.K. (2015). *Anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların duygusal beceri düzeylerinin ve problem davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük, Z. (2018). Zihin kuramı ve gelişim süreçleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(34), 475-503.
- Leech, N. L., Barrett, K. C., & Morgan G. A. (2005). *SPSS for intermediate statistics: Use and interpretation (Second Edition)*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.

- Meşeci, F. (2008). Öğretmenin sosyalleştirici rolü ve problem davranışlarla başa çıkma. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 115-125.
- Oğuz, N., Kara, H.Ş. (2018). 54-66 aylık çocuklarda olumlu sosyal yalan davranışı ile zihin kuramı ve yönetici işlevlerin bağlantıları. *Psikoloji Çalışmaları*, 38 (2), 129-154.
- Olca, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 43-62.
- Özbey, S. & Aktemur Gürler, S. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların motivasyon düzeyleri ile sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 587- 602.
- Özen, K. (2011). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış 7-9 yaş çocukların geliştirdikleri zihin kuramı yetenekleri ile sosyal gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve sağlıklı gelişim gösteren grup ile karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, Y. & Gangal, M. (2016). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin disiplin, sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlar hakkındaki inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ISSN:1300-5340 DOI:10.16986/HUJE.2016015869
- Parsak, B., (2015). *Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal beceri düzeylerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Sarı, O. T. (2011). *Zihin kuramı hikayeleri testinin Türk çocuklarına uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal gelişim gösteren, zihin engelli ve otizmli çocukların zihin kuramı gelişimlerinin karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sarı, O.T. (2014). *Zihin kuramı ve pratik uygulamalar*. Ankara:Eğiten.

- Sarı, B. & Altun, D. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının hikâye anlama ile zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 945-960.
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13(3), 477-499.
- Slaughter, V., Imuta, K., Peterson, C.C. & Henry, J.D. (2012). Meta-analysis of theory of mind and peer popularity in the preschool and early school years. *Child Development*, 86(4), 1159-1174.
- Slaughter, V., Dennis, M.J. & Pritchard, M. (2002). Theory of mind and peer acceptance in preschool children. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 545-564.
- Subaşı, G., & Şehirli, N. (2010). Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 789-804.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Tarkoçin, S. (2014). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, Ş. (2016). SPSS ve excel uygulamalı temel istatistik-1. Ankara: Pegem.
- Taş, I. (2017). *Çocuklar için felsefe eğitimi programının 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tekin, D., & Girli, A. (2011). Williams Sendromu ve zihin kuramı arasındaki ilişki. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 67-75.
- Tepeli, K. (2012). Çocukların problem davranışlarına karşı annelerin kullandıkları iletilerin niteliksel analizi. *Humanities Sciences*, 8(1), 138-158.
- Tüfekci Akcan, A., & Deniz, Ü. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının davranışlarının ebeveynlik uygulaması ve bazı demografik özelliklere göre incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 9(47).

- Usta, S. Y. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk ve Öğretmen-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uysal, H., Akbaba Altun, S. & Akgün, E. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların istenmeyen davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- Welman, H. M. (2012). Theory of mind: Better methods, cleaner findings, more development. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(3), 312-330.
- Wellman, H. M., & Liu, D. (2004). Scaling of theory-of-mind tasks. *Child Development*, 75(2), 523-541.
- Yağmurlu, B., Sanson, A., & Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1.
- Yaşar Ekici, F. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlar açısından karşılaştırılması*.
- Yılmaz, Ş. (2014). *Resimli öykü kitaplarının zihin kuramı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yumuş, M. (2013). *Okul öncesi eğitimcilerin 36-72 ay aralığındaki çocukların davranış problemleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli ebeveynler,

Bu çalışma 5 ve 6 yaş okul öncesi eğitimi alan çocukların zihin kuramı becerileri ile problem davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılacaktır. Elinizde bulunan bu formların tarafınızdan eksiksiz olarak doldurulması rica edilmektedir. Elde edilen bilgiler bilimsel bir araştırmada kullanılacak olup, verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Bizler için çok önemli olan görüşleriniz ve araştırmaya kattığınız değer ve katkı için teşekkür ederiz.

Zeyneb Başak

Gazi Üniversitesi

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

1. Çocuğunuzun cinsiyeti () Kız () Erkek
2. Çocuğunuzun yaşı () 48-60 ay () 61-71 ay
3. Ailedeki toplam çocuk sayısı () 1 () 2 () 3 () Diğer.....
4. Çocuğunuzun doğum sırası () tek çocuk () ilk çocuk () Diğer.....
5. Annenin yaşı
6. Babanın yaşı
7. Annenin eğitim durumu () ilkokul () ortaokul () lise () üniversite () Diğer.....
8. Babanın eğitim durumu () ilkokul () ortaokul () lise () üniversite () Diğer.....
9. Annenin çalışma durumu () Çalışıyor () Çalışmıyor
10. Babanın çalışma durumu () Çalışıyor () Çalışmıyor
11. Ailenin aylık gelir düzeyi (Lütfen yazınız)

Ek 2. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği

Aşağıda 73 madde bulunmaktadır. Maddelerdeki ifadelerden her birini okuduktan sonra, bu ifadeye ne ölçüde katıldığınızı, ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içine $\sqrt{}$ işaretini koyarak belirtiniz.

	Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1- Kasıtlı olarak başkalarını kızdırır.					
3- Çabucak endişelenir.					
4- Çok uzun süre aynı şeyden korkar.					
5- Olayların önde gelen sorumlusu olarak kendini görür.					
8- Kendi eşyalarına zarar verir.					
11- Arkadaşları ile alay eder.					
12- Kendinden emin bir şekilde konuşur.					
13- Soru sorulduğunda doğru ve uygun biçimde cevaplar.					

Ek 3. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

Kimden: [Zeyneb Bsk](#) >

Kime: nsehirli@gmail.com >

Gizle

ZB

Ölçek izin talebi

14 Kasım 2018 18:23

📧 Gönderilen Posta Kutusunda Bul...

Sayın hocam,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri
Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği
Bilim Dalında yüksek lisans
yapmaktayım. Dr. Öğr. Üyesi Aysel
Tüfekci Akcan danışmanlığında
yürüteceğim tez çalışmamda kullanmak
amacıyla geliştirmiş olduğunuz "Çocuk
Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği"
isimli ölçeğinize ihtiyaç duymaktayım.

Bu konudaki görüşünüz olumlu ise,
ölçeğinizin kendisi ile birlikte
puanlamasını ve notlarını da
göndermenizi rica ederim.

Saygılarımla,
Zeyneb Başak

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği

Gelen Posta Kutusunda Bulunanlar

📧 Nesliş

16.11.2018

📧 Kime: Zeyneb Bsk

[Ayrıntılar](#)

N

iPad'imden gönderildi

İleti

**Konu: İlet: Çocuk Davranışlarını
Değerlendirme Ölçeği**

**Konu: Çocuk Davranışlarını
Değerlendirme Ölçeği**

Tezin içerisinde puanlama ile ilgili
bilgiyi bulabilirsiniz. Özellikle tezde 130
ve 131. sayfada 3 faktör ve altında
maddeleri mevcut sadece elinizdeki
net ölçekle madde numaraları
benzeşmiyor içerik aynı
karşılaştırırsanız faktör numaraları çıkar
elinize. 3 faktör İsyankar davranışlar,
Uyum ve Sosyal kaygı olarak
belirlenmiştir.

ÇOCUK D...ÇEĞİ.doc
195 KB

Ek 4. Zihin Kuramı Ölçeği

Kendi isteği olmayan (X)

Materyaller: Küçük bir erkek figürü. bir yarısında havuç ve diğer yarısında kurabiyenin renklendirilmiş gerçekçi çiziminin olduğu 22x28 cm boyutlarında kağıt (kaplanmış)

Hikaye: Bu Ali Bey (figürü resmin yanına, 2 ögenin ortasına yerleştirin). Bu onun ara öğün zamanı. Bu nedenle Ali Bey yiyecek bir şeyler istiyor. İşte iki farklı yiyecek: bir havuç (işaret et) ve bir kurabiye (işaret et).

Kendi isteği:

___ Havuç ise: Peki, bu iyi bir seçim. Fakat, Ali Bey gerçekte kurabiyeleri sever (işaret etme). Havucu sevmez. En çok sevdiği kurabiyelerdir.

___ Kurabiye ise:

Soru: Evet şimdi yemek yeme zamanı. Ali Bey yalnızca bir yiyeceği seçebilir, sadece birini. Ali Bey (Ali Bey'i işaret et) hangi yiyeceği seçecek? ...Havucu mu kurabiyeyi mi?

___havuç ___kurabiye

PUANLAMA:

Ek 5. Zihin Kuramı Ölçeği Kullanım İzni

Gönderilen Posta Kutusunda Bulunanlar

Zeyneb Bsk 28.02.2019 **ZB**
Kime: okahraman@karabuk.e... [Ayrıntılar](#)

Sayın hocam,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri
Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği
Bilim Dalında yüksek lisans
yapmaktayım. Dr. Öğr. Üyesi Aysel
Tüfekci Akcan danışmanlığında
yürüteceğim tez çalışmamda
kullanmak amacıyla
Wellman ve Liu'dan Türkçe'ye
uyarlamış olduğunuz Zihin Kuramı
Ölçeğine ihtiyaç duymaktayım.

Bu konudaki görüşünüz olumlu ise,
ölçeğinizin kendisi ile birlikte
puanlamasını ve notlarını da
göndermenizi rica ederim.

Gelen Posta Kutusunda Bulunanlar

Özlem GÖZÜN KAHR... 1.03.2019 **ÖK**
Kime: Zeyneb Bsk [Ayrıntılar](#)

Zeyneb ölçeği kullanabilirsin. Ölçekle ilgili
dokümanları daha sonra göndereceğim. İyi
çalışmalar

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..